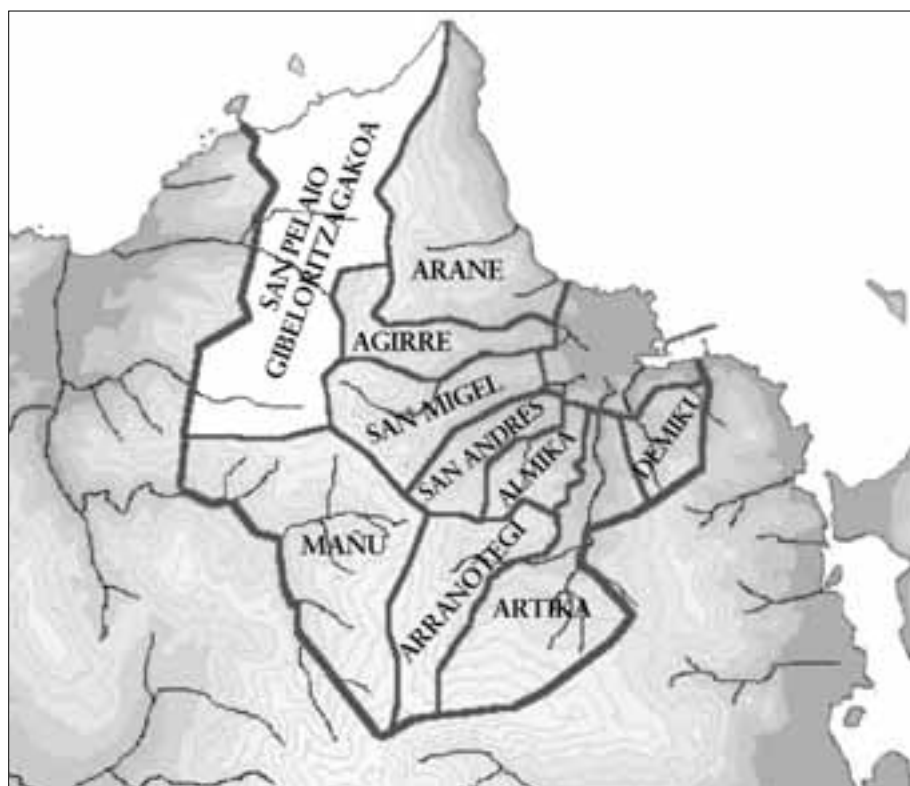

SAN PELAIO GIBELORTZAGAKOA auzoa

San Pelaio Gibelortzagakoa (auzoa)

Kokapena: I., II., III. eta IV. mapak

Ohar ling.: Auzoaren izen zaharrea, *Gibelortzaga* leku-izenean, ozen ostean afrikaria hobetsi da fitxa buruan jartzeko. Izen hori hagianimo batek ordezkatu du, idatziz *San Pelaio* jaso dena. Bada, hala ere, gaur eguneko ahozko erabileran, desitxuratuta baino ez bada ere, hagianimo horren baliokide zaharra: *Eneperi*.

Santu izenak done aurritzia erantsita sortzen ziren: *Donemiliaga* (San Millan), *Donepetiri* (San Pedro), *Donestebe* (San Esteban), *Doneiakue* (San Jakobo)... Horrela, *San Pelaio* santu izenaren baliokidea Doneperai da¹³⁹⁰ (amaierako -o galduta, eta bokal arteko albo-karia dardarkari bakun bihurtuta: -l- > -r-). Hortik, diptongoko bokalek -ai- > -i- egin dute:

Doneperai > Doneperi

Done aurritzikiak esanahia eta funtzioa galdu duenean, hiztunek desitxuratu egin dute, eta Doneperi zena *Eneperi* bihurtu da.

Donepelaio > Donepelai > Doneperai > Doneperi > *Eneperi*

Esan behar da, gaur egun izen honek ez duela auzoa izendatzen, baina lehenago seguruenik bai, idatziz islatu ez arren.

Oharrak: *San Pelaio* auzoa, **Mañuko landatik Matxitxako muturrerainoko** ur-mugaren mendebaldeko isurialdera gelditzen diren lurrek eratzen dute; hau da, **Burgo** eta **Garbola** mendietatik **Gaztelugatxe** eta Bakioko hondartzarainoko eremuak.

Auzoan lau erreka nagusi ageri dira:

Bat, *Larrasiñetik Atxulora* jaisten dena (*Oiaga* edo *Atxuloko erreka*).

Beste bat, *Burgo* mendiaren mendebaldetik Bakioko hondartzaraino jaisten dena; erreka honek bi adar nagusi ditu: bat, **Arballo** aldetik *Urgitxira* datozen urek osatzen dutena (**Kukutzeko erreka** eta *Kandelaiturri*) eta bestea, **Arantzaditik** eta **Gorosoko iturritik** *Urgitxira* jaisten diren errekek osatua (**Errekabaltze**, **Urotze**, **Gisastiko erreka**, **Armokiko erreka** eta **Urgitxiko** edo *Irutako erreka*). *Urgitxitik Areagaraino Ureta* izena hartzen du erreka honek. Hirugarren erreka, *Luzarragako erreka*, **Goientzabaleburutik** *Areagaraino* jaisten da, hemen *Uretakoarekin* elkartuz, Bakioko hondartzan itsasoratzeko.

Azkenik, laugarrenarekin, *Artezillatik Estepona* edo Bakioko erreka nagusira jotzen duen *Osinagako erreka*ekin amaitzen da *San Pelaio* auzoko erreken zerrenda.

Balio historiko edo paisajistikoa araberak, besteak beste, San Pelaioko eremuan dauden ondoko tokiak nabarmen daitezke: **San Juan Gaztelugatxekoa** eta **San Pelaio** ermitak; *Matxitxakotik Atatalleraino* zabaltzen den **Ermu** izeneko paraje bakartia; **Axnabarreko** bizkarra; **Sanjuanoñietzeko** galtzada (Bermeotik *Gaztelugatxerako* bide tradizionala); XIX. mendera arte herri basoak ziren **Ureta**, **Kukutze** eta **Armoki**; *Atatalleko* amildegiak, **Akatxe** aurrean; **Pozuillune**, *Arballo* mendiaren iparraldean; *Akatxe* eta *Gaztelugatxe* uharteak; **Orbezarreta**, *Gaztelugatxerako* ohiko abiapuntua eta San Juan eguneko jai toki tradizionala; *Atxuloko* kostaldea eta *Bakio* edo *Areagako* hondartza.

J. A. Iradiren arabera, 1372an bildu ziren San Pelaio eta Zubiaur Bermeoko hiribildura¹³⁹¹. Baina, hiribilduaren 1366ko zabalkuntzan ezarritako mugetan, honen eskumenekotzat ulertzen dira eremu hauek:

1390 Eleizalde dioenez, «Doneperi (vulg. Neperi) ermita de San Pelayo (Bermeo, Vizcaya)» (Eleizalde, «Listas alfabéticas de voces toponimásticas vascas», *RIEV*, 1923, 560). Mitxelena ere aipatzen du: «*Parai*, **Perai* Pelayo: top. *Donaparai* (sin duda de **Perai*) Aberásturi (Alava), (Do)neperi ermita de San Pelayo en Bermeo (Vizc.). (Mitxelena, «Nombres vascos de persona», *Sobre Historia de la Lengua Vasca II. Anejos ASJU 10*, 1988, 590)

1391 Yradi, Juan Angel de (1844); 46.

“De encima de la Sierra que llaman de Solue do esta amojonado, é dende fasta Iturrieta como ba el arroyo de parte de Hemerando fasta la puente de Gabancho como ba el rio por la Rueda Vieja, é dende como ba é taja el rio fasta la mar; et de como ba a la mar de la entrada de dicho rio de Bakio fasta en Bermejo; é del dicho Lugar de Solue de la otra parte fasta en Esquiaga por do parte el termino de Mundaca fasta la mar; (...)” ¹³⁹²

Auzo honek, XIX. mendera arte, elizatearen maila juridikoa izan zuen; baina, XIII. mendetik aurrera, Bermeoko hiriaren eskumeneko lurraldea izanik, bere egoera juridiko-politikoa oso berezia izan da. San Pelaioko elizatea, Iturrizak *alde*, eta G. Monrealek, *ordezkaritza gabeko* elizate deitzen duten horietakoa izan zen. Bizkaiko Lur Zabaleko unitate hauek beste elizateen ezaugarri guztiak zituzten, baina ez zeukaten beraien kabuz Batzar Nagusietan parte hartzerik, atxikita zeuden hiribilduaren bitartez baizik. Era honetako elizateak ziren, Bedia, Arakaldo, Zaratamo, Basauri... Horrela, **Almika** eta *San Pelaio* elizateak, Bermeoko hiriak ordezkatzan zituen Batzar Nagusietan¹³⁹³.

Dirudienez, jatorrian, elizateen eraketak nolabaiteko lotura izan zuen parrokia komunitateekin¹³⁹⁴, eta zentzu honetan, esan behar, Larrauri eta Meñakako biztanleak ere parrokia honetakoak izan zirela harik eta beren elizak eraiki zituzten arte¹³⁹⁵.

Antzinako Erregimenaren garaian, elizate izanak edo baserrietako infantzoiak estatus juridiko berezia izateak, behin baino gehiagotan jarri zituen elkarren aurka Bermeoko hiribilduak eremu hauetan izan zezakeen eskumena eta baserriar haien eskubideak. Honela, 1.500. urtean, *San Pelaioko Azeretxo* baserriko jabeak, bere lurretan, errota bat eraikitzean, zalantzan jartzen da Bermeoko alkatearen aginpidea inguru hartan. Korrejidorearen aurreko auzian, zera planteatzen zaie lekukoei:

“Primeramente sean preguntados por el conocimiento de las partes y tienen conocimiento de la casa y casería de Açerecho que esta sita en el balle de Baquiu tierra llana de este Señorío de Vizcaya = y del molino que el dho Juan de Açerecho començo a hedificar en su propia heredad y de los montyes e terminos de Ureta = y de los hielsus e mojones que estan en Harmuquigana e Cucucha y Arballo que estan por donde se dibiden y se parten los montes de entre los vezinos de Guibelorçaga y la dha villa de Bermeo = (...) La justicia y regimiento de la dha villa de Bermeo no ha tenido ni tiene en ningun tiempo del mundo jurisdiccion (...) mas en fee en todas las ocasiones que se ayan (...) y se egerçen en la dha cassa y caseria de Acerecho en lo çebil e criminal an conosido y conocen los correji[dores] y tenientes generales de este Señorío y los fieles [de la] anteiglesia de Santa Maria de Basigo=

Yten si saben que los dhos mojones e hielsus que estan en los dhos montes y terminos de Harmoquigana e Cucucha y Arballo: en la proxima pregunta mencionados y contenidos dibiden e parten los montes de entre la dha villa de Bermeo y los dhos vezinos de Guibelorçaga = es a saber la dha villa hazia la parte de arriba y banda de la dha villa = y los dhos bezinos de Guibelorçaga dende los dhos mojones hasta abaxo fasta llegar a los montes e terminos e mojones pertenecientes de la dha casa y caseria de Açerecho y como tales montes y terminos suyos propios los dhos vezinos an gozado e gozan dende el dho tiempo inmemorial a esta parte sin que aya tenido ni tenga parte ni derecho alguno la dha villa de Bermeo” ¹³⁹⁶

1392 Iturriza Zabala, Juan Ramon (1793), II; 209.

1393 Iturriza Zabala, Juan Ramon (1793), I; 380. Monreal Cia, Gregorio (1974); 210.

1394 Monreal Cia, Gregorio (1974); 170.

1395 Labayru, Estanislao Jaime de (1895-1903), VII; 218.

1396 BFA. K. 2042/7.

Testuak auzoaren antzinako izena ematen du: **Gibelortzaga**¹³⁹⁷, eta bere mugak izan zitezkeenak aipatzen ditu: *Arballo*, *Kukutze* eta *Armoki*.

Gibelortzagako San Pelaio auzoak edo elizateak¹³⁹⁸ era guztietako osagaiak zituen bere eremuan: baserriak, herri-lurrak, meatzeak, bentak, ermitak, errota eta burdinolak.

XIX. mendeko pribatizazioen garaira arte, ugariak izan ziren auzo honetan zeuden herri lurrak, aprobetxamendu komunekoak guztiak. Hona hemen, besteak beste, dokumentazioak aipatzen dituenak: **Aranbaltz**, **Arantzadi**, **Ureta**, **Sagarraga**, **Arballo**, **Armoki**, **Artezilla**, **Elortza**, **Ermu**, **Garbola**, **Gisasti**, **Goientzabale**, **Goroso**, **Gorostiaga**, **Kukutze**, **Larragan**, **Larrazabal**, **Ordoña**, **Perebilsen**, **Irabiaga**, **Urkidi**, **Txarale**, **Txikoarriaga**, **Zurtzuri**.

Meatzak ere baziren auzoan: *Berta* (zink eta beste metalki batzuk), *San Juan* (burdina), *Amalia*, *Atxulo* eta *Oiaga*.

Bentak: *Erdikobenta*, *Benta*, *Etxetxu*, *Orbezarretako Tabernatxu*, *Areagako benta*, *Benta motza*.

Ermitak: **San Juan Gaztelugatxekoa**, **San Pelaio**, *San Esteban Azeretxokoa*, *San Kristobal Mintukoa*, *Santa Katalina Ibarrekkoa* eta *San Frantzisko Elexpurukoa*.

Errotak: *Azeretxoerrota*, *Ibarra Torrekoa*, *Mintukoa*, *Arbe*, *Eitzaga*, *Urgitxi*, *Legarra*, *Olabarri*, *Ondarra*, *Ureta* eta *Bengolea*. Azken laurak burdinola izandakoak. Hauetako batzuk aspaldi desagertutakoak dira.

San Pelaio auzoko baserri historikoak ondokoak dira¹³⁹⁹: *Azeretxo*, *Azeretxogoitia*, *Azeretxoerrota*, *Basterretxe*, *Benguri*, *Etxebarri*, *Jolapitzene*, *Kortene*, *Ostiene*, *Perditzene*, **Orbezarreta**, *Luzarraga*, *Olabarri*, *Telleria*, *Ureta*, *Artetxe*, *Beitia*, *Besandona*, *Gorrondona*, *Ibarrako dorrea*, *Mintua*, *Orube*, *Uribarrigoiko*, *Uribarribeko* eta *Ardantza*. Ondokoa XVIII. mendekotzat eman daitezke: *Altzaga*, *Mintuatze*, *Amuetxebarri*, *Arbe*, *Atxulo*, *Larragan*, *Olazarre*, *Urgitxi*, *Etxebarrialde*, *Larraskoaga*, *Areaga*, *Osinaga* eta *Ondarra*. XIX. mendekoak: *Bastegi*, *Elexpuru*, *Etxezuri*, *Landaetxe*, *Gazadi*, *Mendialde*, *Orbieta*, *Alardone*, *Larraskoagabari*, *Abaroa*, *Bidezabal*, *Luisena*, *Portuondo*, *Pozuaga*, *Uribarritxikerra*, **Ermubeko**, **Ermugoiko**, **Txarale**, **Zurtzuri**, **Sagarraga**, **Gisasti**, **Erdikoetxe**, **Goientzabale**, **Urkidi** eta **Arantzadi**. XX. mendekoak: **Sanjuanalde** eta *Urizarreta aurrekoa*.

1856an San Pelaio auzoak, 66 eraikuntza eta 374 biztanle zituen¹⁴⁰⁰.

1803an, *San Pelaio* eta *Zubiaur* auzoak, Bermeotik aldendu eta Bakiora biltzeko saiioetan hasi ziren. 1820an, gobernu iraultzaileak onartu egin zien eskaria, baina 1823an, berriro itzuli zitzaizkion auzoak Bermeori. Hala ere, bi auzo haien aldentzeko ahaleginek jarraitu egin zuten: 1834, 1845, 1856, 1882 eta 1894an. Azken saioa, 1925ekoa izan zen eta lortu ere egin zuten Bermeotik aldentzea. 1927ko urrian atera zen ebazpena.

Bermeok errekurtsioa jarri zuen arren ez zuen ezer lortu, eta azken epaia, 1932ko uztailean eman zen.

Desanexio agindua eman ondoren, beste kontu bat zen Bakio eta Bermeoren arteko muga berriak nondik izan behar zuen zehaztea. Alde bakoitzak bere proposamena egin zuen:

Bermeoren proposamenak, Bakioko erreka nagusiaren ekialdeko lurralde labur bat, ez gehiago, ematen zion Bakiori, *San Pelaio* eta *Zubiaur* auzoetako baserri gehienak Bermeoko eremuan geldituz. Bakioko hondartzako zatirik handiena ere Bermeoren eskumenean gelditzen zen proposamen honetan.

1397 *Perditzene* baserria ere, *Gibelortzaga* izenaz agertzen da XVIII. mendeko zenbait agiritan: BFA. K.3381/2;38b. BEHA.A-061/10-03;71. BUA.948/1. Reden. censos e hip.;11b.

1398 horrela esaten baita: "los fieles de San Pelayo de Guibelorçaga" (BFA. K. 2042/7; 103).

1399 Auzoaren amaieran Bermeotik aldentutako eremuan dauden baserrien idatzizkoen berri ematen da. Ezagutzen ez ditugun arrazoiengatik, *San Pelaio* inguru geografikoan aurkitzen diren zenbait baserri (Azeretxogoitia, Azeretxo, Azeretxo errota eta Altzaga) *Zubiaur* auzokotzat hartu izan dira urteetan; eta alde-rantziz, Zubiaurreko inguruan agertzen diren beste bat (*Zaitua*) *San Pelaio* auzokotzat.

1400 BUA. 37/ N° de calles, edif., hab.).

Bere aldetik, Bakiok ondoko muga proposatu zuen: *Ermu* baserrien azpian, kostaldean dagoen **Landapepuntatik**, **Burgora**; hemendik **Txaoletagoiko** baserriaren parera eta jarraian **Garbolara** eta **Mañuko landara**; hemendik **Zabalene** ingurura eta, azkenik, mugak hegaldalerantz eginez, **Zarraga** errekarara. Beste era batera esanda, *Ermu* eta *San Pelaio* baserri guztiak Bakioko eremuan biltzen zituen proposamena izan zen.

Bataren eta bestearen proposamenak alde batera utziz, gaur indarrean dagoen muga ezarri zen¹⁴⁰¹.

San Pelaio auzoa, bere zatirik handiena *Bakiora* alden du zenetik, Bermeo eta Bakioko udalen artean banatuta dago. Bermeori egokitu zitzaion *San Pelaio* zatia, ekialdeko mendiguneko baserriek osatutakoa izan zen. Gune bi ditu Bermeoko *San Pelaio* auzoak: *Uretako* goialdea eta *Txaraleko errekararen* arroa. Bermeoren eskumenari dagozkion baserriak, guztiak dira XIX. mendean eraikitakoak: **Ermugoiko**, **Ermubeko**, **Sagarraga** (jausita), **Arantzadi** (jausita), **Urki**, **Goientzabale**, **Erdikoetxe**, **Gisasti**, **Zurtzuri** eta **Txarale**.

Ahozkoa: **“San Peláio”** 146, 164, 166

Idatzizkoa:

1500	<i>Guibelorcaga, vecinos de</i>	BFA. K. 2042/7 103
1500	<i>San Pelayo de Guibelorçaga, fieles de</i>	BFA. K. 2042/7 103
1500	<i>Guibelorçaga, en la parte de</i>	BFA. K. 2042/7 120
1629	<i>Guibelorzaga, balle de</i>	BUA 928. Mojonera. 1749 93
1653	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BUA 972/1. Escrituras censales 17-18
1662	<i>Sanpelayo, vecinos de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1445/70 4
1681	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BUA AL. 1680-1710 24
1702	<i>San Pelayo, vecinos de</i>	BUA 1560. Libro de cuentas 61
1706	<i>Guibelorzaga</i>	BFA. K. 3381/2 34b
1711	<i>S. Pelayo y Zubiaur, partido de</i>	BUA AL. 1711-1727 9b
1725	<i>San Pelayo, barrio de</i>	BUA AL. 1711-1727 243b-245
1728	<i>Guibelorzaga</i>	BFA. K. 3174/6 186b
1729	<i>Guivelorzaga, barrio de</i>	BFA. K. 3174/6 186b
1740	<i>Sanpelayo, anteiglesia de</i>	BFA. K. 377/8 73
1743	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BUA 1560. Libro de cuentas 335b
1754	<i>San Pelayo</i>	BIBL Orden.1754. Bermeo1 108-109
1767	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BUA AL. 1767-1791 2b
1802	<i>S. Pelayo, aldea</i>	BIBL DccAH/t.1
1803	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BUA AL. 1786-1806 168
1818-1850	<i>San Pelayo, barrio de</i>	BUA 37/6. Ganaderia 8b
1818-1850	<i>Sn Pelaio, casas de</i>	BUA 37/6. Ganaderia 9b
1824	<i>San Pelayo</i>	BFA. K. 3441/15 1
1827	<i>San Pelayo, barrio de</i>	BEHA A-79/10 3
1828	<i>San Pelayo, término de</i>	BEHA A-64/12-06 46b
1828	<i>San Pelayo, parroquias unidas de</i>	BUA 948/1. Reden. censos e hipot. 40b
1844	<i>San Pelayo, barrio de</i>	BIBL YrJA 46
1846	<i>San Pelaio, barrio de</i>	BEHA A-758/2-53-0
1856	<i>San Pelayo, barrio de</i>	BUA 37/ N° de calles, edif.,
1857	<i>San Pelayo</i>	BUA Padron 1851(3) 102b
1898	<i>San Pelayo, barrio</i>	BAHP.N.BL 8194 15b
1969	<i>San Pelayo, núcleo rural</i>	BUA 1432/54 4
1987	<i>San Pelayo, anteiglesia de</i>	BIBL ArrG 79

Altzadi (parajea)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-4)

Ohar ling.: 'Altza' + -di. Idatziz jaso den *Altzai* aldaera, bokal arteko -d- kontsonantearen galeratik dator:*Altzadi* > *Altzai*Oharrak: **Mañualdeko** bizkarraren atzealdea, **Zurtzuri** eta **Txarale** aldera ematen duen isurialdea.Ahozkoa: **“Altzádi”** 125, 126, 127, 130, 131,
133, 135, 143, 145

Idatzizkoa:

1884-85	<i>Alzadi, monte</i>	<i>BUA 36/2. Leña</i>
1927-32	<i>Altzadi</i>	<i>BakUA 1/20</i>
1968	<i>Alzadi, monte denominado</i>	<i>GJEfk:5160 L57;214</i>
1973-74	<i>Altzai, Altzadi</i>	<i>BIBL ErA.EtnB 155</i>

Amorotosolo

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ahoz jaso den aldaerak baserri berrien izenenetan ageri den bokal paragogikodun genitibo marka darama, eta bokal arteko dardarkari bakuna -r- galdu egin du:

Amoroto > *Amotone*Oharrak: **Urki** baserriaren azpian, bere iparraldetik.Ahozkoa: **“Amótone”** 146, 147

Idatzizkoa:

1895	<i>Amoroto-solo, heredad</i>	<i>BAHP.N.BL 7550 259b</i>
1898	<i>Amoroto-solo, heredad</i>	<i>BAHP.N.BL 8194 371</i>
1910	<i>Amoroto-solo, heredad</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Amoroto-solo, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1939	<i>Amoroto solo, heredad</i>	<i>GJE fk:49 L1;205</i>
1944	<i>Amoroto-solo, heredad</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Antonsolo (saila)

Kokapena: Zehaztu gabe.

Oharrak: **Goientzabale** baserriari lotutako saila.

Idatzizkoa:

1910	<i>Anton-solo, heredad</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Anton-solo, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1944	<i>Anton solo, heredad</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Arantzadi (baserria)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioiko **Arantzadi** parajea.Oharrak: XIX. mendearen hasieran Antonio Zabalak eraikia **Arantzadi** izeneko parajea. Gaur jausita dago.Ahozkoa: **“Arantzádi”** 101, 145, 146
 “Arantzári” 147

Idatzizkoa:

1818-1850	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 37/6. Ganaderia 9b
1839	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 1313/15. Casas 1
1847-74	<i>Aranzandi, cas.</i>	BUA 5
1848	<i>Aranzadi, casa caseria</i>	BFA. Bust 396/2 6
1854	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 946. Ced. vec.
1859	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.
1860	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles
1872	<i>Aransadi, casa de</i>	BUA 38. Leña
1878	<i>Aransadi, cas.</i>	BUA 38/1. Leña 3
1880	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 1325/2. Casas extram.
1897-98	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 5bis. Nom. de calles
1900	<i>Aranzadi, cas.</i>	BAHP.N.BL 8361 1405
1901	<i>Aranzadi, cas.</i>	BAHP.N.BL 8570 131b
1902	<i>Aranzadi, cas.</i>	BAHP.N.BL 8573 1205b
1905	<i>Aranzadi, cas.</i>	GJE fk:174 L3;236
1910-1923	<i>Aranzadi, cas.</i>	BUA 866;1435;404. Riqu. rus.
1922	<i>Aranzalde, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/2
1967	<i>Aransadi, cas.</i>	GJE fk:4846 L54;232
1967	<i>Aransadi, cas.</i>	GJE fk:4846 L54;232

Arantzadi (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (C-1)

Ohar ling.: Ahoz jasotako aldaerak jarraituta, ozen osteko afrikariduna hobetsi da fitxa buruan jartzeko.

Artikuluua desagertu eta gero, bokal arteko hortzetako frikaria ahuldu egin da, eta dardar-kari bakun bilakatu da, ostean galtzeko (Ik. San Pelaioko **Arantzadiazpi**): *-d- > -r- > Ø*.

Aranzadia > Arantzadi > Arantzari > Arantzai
(*Arantzaipe*, Ik. San Pelaioko **Arantzadiazpi**)

Oharrak: **Burgo** menditik **Zumarrietako landara** doan bizkarraren mendebaldean, **Txaoleta** azpian. XIX. mendera arte, paraje hauek herri basoak izan ziren. Hala adierazten da XVII. mendeko agirietan:

“en los montes y terminos de concexiles de la vª de Bermeo en los puertos que llaman el cortixo de perirabien el cortixo de gogençabala el cortixo de urquidia el cortixo de arançadia el cortxo de galbalorra el cortixo de agunaga en las carragas oxaurta sagarada” ¹⁴⁰²

1810eko agirian, gurbiztien ustiaketa aipatzen da paraje honetan: *“Cargas de madroño vendidas en el monte llamado Aranza”*¹⁴⁰³. 1855ekoan, otadiak dira lantzen direnak: *“Lote de argomal en venta en el termino de Ureta, bajera de Aranzadi”* ¹⁴⁰⁴.

Ahozkoa: **“Arantzádi”** 101, 145, 146
“Arantzári” 147

Idatzizkoa:

1656	<i>Arançadia, cortixo de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 1
1656	<i>Arancadia, terminos de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 3
1730	<i>Arancadia, terminos de</i>	BFA. K. 1830/2 21b
1810	<i>Aranza, monte llamado</i>	BUA 1561. Cuentas 81
1836	<i>Aranzadi, termino</i>	BUA 1625. Conc. de terrenos 11b

1402 VEKA. R.R. Ejec. L1422/15; 1.

1403 BUA. 1561. Cuentas; 81.

1404 BUA. 39/29. Acreedores.

1842	<i>Aranzadi, frente de</i>	<i>BUA 1289/2. Montazgos 89</i>
1848	<i>Aranzadi, termino</i>	<i>BUA 1289. Leñas (1848)</i>
1855	<i>Aranzadi, bagera de</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1872	<i>Aranzadi, termino</i>	<i>BUA 38. Leña</i>
1879	<i>Aranzadi, termino</i>	<i>BUA 38/1. Leña 3</i>
1884-85	<i>Aranzadi, termino</i>	<i>BUA 36/2. Leña</i>
1885-86	<i>Aranzadi, monte</i>	<i>BUA 36/3. Leña</i>
1895	<i>Aranzadi, heredad</i>	<i>BAHP.N.BL 7550 260b</i>
1910	<i>Aranzadi, monte calvo</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Aranzadi</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1939	<i>Aranzadi, punto de</i>	<i>GJE fk:51 L1;211</i>
1944	<i>Aranzadi, heredad</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Arantzadiazpi (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Arantzadi** parajea.

Oharrak: **Uretan**, **Arantzadi** izeneko parajearen azpialdea.

Idatzizkoa:

1847	<i>Aranzadi-aspi, termino de</i>	<i>BUA 1289/2. Montazgos 213</i>
1850	<i>Aranzadi barrena</i>	<i>BUA 1289/4. Leñas (1850)</i>
1854	<i>Aranzadi barrena, monte</i>	<i>BUA 1289/7. Montes</i>
1861	<i>Aranzaípe</i>	<i>BUA 1289/14. Leña 3b</i>
1862	<i>Aranzadi-aspi, termino</i>	<i>BUA 1289/17. Leñas (1862)</i>

Areagako basoa (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Areagako landa** parajea, Arane auzoko **Areaga** basoa edo Demikuko **Areaga** parajea.

Oharrak: **Armoki** gainean, **Erdikoetxe** baserriaren goialdean, mendebaldetik. **Areaga** baserriari (Bakio aldeko San Pelaio auzokoa) lotuta egoteak ematen dio izena.

Ahozkoa: “**Ariàko basóak**” 147
 “**Ariàko basoá**” 146

Areagako landa

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (D-4)

Ohar ling.: ‘(H)area’ + -aga. Bakio aldeko San Pelaio auzoko Areaga baserriari lotutakoa. Beraz, baserriaren izenetik dator kio berea. Bokal arteko -g- belarea galdu da: -g- > Ø.

Areaga > Area

Ondoren, Bokal disimilazioz, erdiko bokala gradu batean itxi da: -e- > -i-.

Areako landa > Ariako landa

Paraje honek badu beste izen bat: ‘(h)atx’ + gan(e) + -pe > **Asganpe**.

Oharrak: **Arballo** mendiaren mendebaldeko bizkarraren azpian dagoen lautadaxoa, **Orbezarreta** eta *San Pelaio* ermitaren gainean, ekialdetik. Zenbait informatzailek esan duenez, **Goientzabaleburu** gainean, **Gorosoko** ekialdean, dagoen lautadari ere “*ariako landie*” esaten zaio. *Arballoko* mendebaldean ipini da, 1926-31ko agirian oinarrituz. Honela esaten du Bermeo eta Bakio arteko muga deskribatzean:

“(…) *continuando la linea limite desde dicha inflexion en linea recta hasta el cruce del camino antes mencionado con la carretera en construccion de San Pelayo a Machichaco, quedando dentro del termino de Baquio los caserios de Er-coreca, Urizarreta, Urizarreta-eurrecoa y Tabernacho; siguiendo la linea limite desde el mencionado cruce por el eje del camino del santuario de San Juan a Bermeo hasta una piedra señalada con el nº 2 situada en la margen sur de dicho camino y en terreno de monte bajo propiedad de d. Aniceto Uriarte en el sitio denominado Ariacolanda, continuando desde aquí en linea recta a una piedra hincada señalada con el nº 3 situada al S.O. y a 41 metros del anterior; en sitio de igual nombre y propietario, siguiendo desde aquí en linea recta al punto de interseccion del eje del camino (...) con el eje del arroyo de Urquichi señalado en una losa de la alcantarilla con el nº 4, continuando en linea recta a una piedra hincada señalada con el nº 5 en el sitio denominado Gollenburu a 52 metros al norte del camino de servicio del monte Luisien (...)*”¹⁴⁰⁵

Ahozkoa:	“ Areako lánda ”	146
	“ Ariàko lánda ”	145, 146
	“ Àriako lándie ”	006
	“ Asgánpe ”	146, 147, 164

Idatzizkoa:

1926-31	<i>Ariacolanda, sitio denominado</i>	<i>BUA 881/36. Segreg. SP y Zb</i>
1951	<i>Ariacolanda, sitio denominado</i>	<i>BUA 881/12. Deslindes 3</i>
1972	<i>Azgampe, paraje conocido por</i>	<i>GJE fk:6505bis L71;221</i>

Arezti (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Oharrak: **Erdikoetxe** baserriaren aurrean, bere hegoaldean.

Ahozkoa:	“ Arèsti soloá ”	147
----------	-------------------------	-----

Idatzizkoa:

1895	<i>Arestico-solo</i>	<i>BAHP.N.BL 7550 259b</i>
1910	<i>Aristiena, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Aristiena, monte calvo</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1944	<i>Anesticue, heredad</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Armoki (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (B-4)

Ohar ling.: Bokal itxiaren eraginez, asimilazioz, erdiko bokala gradu batean itxi da: -o- > -u-.

Armoki > Armuki

Oharrak: **Gisasti** baserriaren ipar-mendebaldean, **Goientzabaleburutik Uretako erreka-
ra** jaisten den bizkarrean.

1500. urtean aipatzen da leku-izen hau. Hain zuzen, **Armoki**, **Arballo** eta **Kukutze**, **San Pelaio** auzoaren (garai hartan **Gibelortzaga** izenaz ezaguna) mugatzat hartzen dira (Ik. *San Pelaio* auzoa).

Ahozkoa:	“ Armúki ”	146, 147
----------	-------------------	----------

Idatzizkoa:

1500	<i>Harmoqui gana, landa en</i>	BFA. K. 2042/7 103
1500	<i>Armoicagana, mojones de</i>	BFA. K. 2042/7 105
1500	<i>Armoquigana, termino de</i>	BFA. K. 2042/7 109
1855	<i>Armuqui, argomal</i>	BUA 39/29. Acreeedores
1910	<i>Arunquiz, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1910	<i>Armuti, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1910	<i>Armoquiz, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1910	<i>Armuqui, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1910	<i>Armuquil, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1925	<i>Armukis, montes</i>	BFA. E. KZ. C/21
1928	<i>Armuqui, montagos en</i>	BIBL ZbA1 133-137
1939	<i>Armoquiz, monte</i>	GJE fk:421 L23;171
1944	<i>Armuqui, argomal</i>	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5
1944	<i>Armuquis, argomal</i>	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5
1947	<i>Armuqui, monte argomero</i>	GJE fk:1688 L23;134
1951	<i>Armoquis, monte</i>	GJE fk:2277 L29;218
1951	<i>Armoquiz, monte</i>	GJE fk:421 L6;230
1951	<i>Armuqui, monte</i>	GJE fk:2277 L29;218
1984	<i>Armuqui, sierra argomal</i>	GJE fk:12102 L144;51

Beko txabola (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: **Ernu** baserrien behealdean, **Etxezarreta** azpian.Ahozkoa: **“Beko tzabóla”** 028**Berdesolo**

Kokapena: Zehaztu gabe.

Oharrak: **Ermubeko** baserriari lotutako saila.**Idatzizkoa:**

1910	<i>Berde-solo, heredad</i>	BUA 1032. Fincas rústicas
1910	<i>Berde-solo-lubarrieta, heredad</i>	BUA 866. Fincas rústicas
1910	<i>Berdesolo-lubarrieta, heredad</i>	BUA 866. Fincas rústicas
1923-24	<i>Berdesolo-lubarrichu, heredad</i>	BUA 404. Fincas rústicas

Bistalegre (saila)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Oharrak: **Gisasti** baserriaren atzealdea.Ahozkoa: **“Bistalégre”** 146**Donprimone** (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (D-4)

Ohar ling.: Toponimo hau jabearen izenetik dator:

Don Primo + -ne > *Donprimone*

Leku-izen hau desitxuratu egin zen jabea nor zen galdu zenean, eta beste aldaera guztiak sortu ziren.

Oharrak: **Urki** baserriaren gainean dagoen lautadaxoa, **Gorosoko landako** ekialdean, **Garbola** mendiaren azpian, iparraldetik. Informante batek esan duenez, lehenago etxe bat egon ei zen toki honetan.

Ahozkoa:	“Donprimone”	146
	“Dronpúrune”	147
	“Dronpúune”	147
	“Dronpúru”	147

Idatzizkoa:
1850 *Don Primo, debajo de* BUA 1289/4. Leñas (1850)

Erdikoetxe (baserria)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Elkarketan, ondoan gelditu diren bokalek *-oe-* > *-o-* egin dezakete.

Erdikoetze > Erdikotze

Oharrak: XIX. mendearen hasieran Jose Bengoetxea Zabalak eraikia.

Ahozkoa:	“Erdikoetzé”	126, 145, 146
	“Erdikotzé”	147

Idatzizkoa:

1835	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 915. Hipotecas. 1775	153
1847-74	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 5	
1848-1850	<i>Aretzimieta, cas.</i>	BUA 37/6. Ganaderia.	
1859	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.	
1860	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles	
1869-72	<i>Erdico-eche, cas.</i>	BUA 39/5. Solic. de terreno	2b
1880	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 1325/2. Casas extram.	
1897-98	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 5bis. Nom. de calles	
1910	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 1032. Fincas rústicas	
1910	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 1032. Fincas rústicas	
1910-1923	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 866;1435;404. Riqu. rus.	
1922	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/2	
1933	<i>Erdicoeche, cas.</i>	GJE fk:791 L11;136	
1933	<i>Erdicoeche, cas.</i>	GJE fk:800 L11;145	
1934	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/76	
1938	<i>Erdicoeche, cas.</i>	BUA 1685. Fich. sanit.	

Erlebaso

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (C-1)

Oharrak: **Zumarrietako landako** mendebaldean, **Txaoletagoiko** baserriaren behetik.

Ahozkoa:	“Erlébaso”	131, 147
	“Erlebasó”	164

Idatzizkoa:
1884-85 *Erle-vaso, monte* BUA 36/2. Leña
1927-32 *Erlebaso aspico, término* BakUA 1/20

Ermu (baserriak)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Ermu baserriak, 1986.

Oharrak: Bi dira gaur *Ermu* izena duten baserriak: **Ermugoiko** eta **Ermubeko**. XIX. mendearen erdialdean baina, **Ermuerdiko** izeneko bat ere agertzen da. Desagertuta dagoena, hiruretatik beheren zegoena da, garai hartan *Ermubeko* zena. Bere arrastoa, gaurko *Ermu* baserrien behetik dagoen **Etxezarreta** izeneko sailean dago. Beraz, beherengo etxea desagertzean, lehenagoko *Ermuerdiko*, gero, *Ermubeko* bihurtu zen.

Ahozkoa: “**Ermú**” 023, 053, 146
 “**Ermúek**” 053, 146

Idatzizkoa:

1857	<i>Ermua, caserías de</i>	<i>BUA Padron 1851(3) 102b</i>
1859	<i>Ermua, caserías de</i>	<i>BUA 888/23 1</i>
1878	<i>Ermuas, casas de</i>	<i>BUA 38/1. Leña 1</i>
1893	<i>Ermua, cas. de</i>	<i>BFA. K. 2834/6 989-996</i>
1899	<i>Ermua, cas.</i>	<i>BAHP.N.BL 8296 519</i>

Ermu (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: **Ermu** baserriak dauden ingurua, **Matxitzakotik**, mendebaldera, **Atatalleraino**. XIX. mendeko lurren liberalizaziora arte, inguru hauek herri basoak izan ziren.

Ahozkoa: “**Ermú**” 023, 053, 052, 146, 166
 “**Ermúek**” 053
 “**Ermú basúek**” 023

Idatzizkoa:

1646	<i>Hermuas, montazgos de las</i>	<i>BFA. Bust 201/182 147'</i>
1700	<i>Hermuas, montes de</i>	<i>BUA 1560. Libro de cuentas 49,49b</i>
1774	<i>Hermua, monte de</i>	<i>BUA 250/13. Cargos y datas 27</i>

1775-1831	<i>Ermua, término de</i>	BUA 915. Hipotecas. 1775 111
1782	<i>Hermua, término de</i>	BUA 842. Libr. y recibos 24
1804	<i>Ermua, término de</i>	BUA 1625. Conc. de terrenos
1815	<i>Hermua, término</i>	BFA. Bust 236/9 7b
1816	<i>Ermua, término</i>	BUA 1325/1. Casas extram.
1828	<i>Hermuas, término de</i>	BEHA A-64/12-6 46b
1844	<i>Ermua, monte</i>	BIBL YrJA 111
1844	<i>Ermua, fuentes de</i>	BIBL YrJA 71-72
1845	<i>Ermua, término</i>	BUA 1289/2. Montazgos 188-188b
1854	<i>Ermua, término</i>	BUA 1289/7. Montes
1861	<i>Ermua, en</i>	BUA B1289/14. Leña 4b
1861	<i>Ermuas, punto llamado</i>	BUA 888/26. Incendio 1
1861	<i>Hermua, cabecera de</i>	BUA 888/26. Incendio 1
1871	<i>Ermua, término</i>	BUA 38. Leña
1886-1887	<i>Ermua, término de</i>	BUA 36/1. Leña 2b
1967	<i>Ermua, puntos denominados</i>	GJE fk:4846 L54;232

Ermubeko (baserria)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: XIX. mendearen erdialdean eraikia. Lehenago *Ermuerdiko* izena izan zuen, etxe hau baino beherago (Ik. **Ermu baserriak** eta **Etxezarreta**) *Ermu* izeneko beste bat baitzegoen. Ematen du baserri hau, beheko etxea utzi ondoren, haren jabeak, Juan Jose Imatzek, eraikia izan zela

Ahozkoa: “**Ermú**” 146

Idatzizkoa:

1839	<i>Ermua erdicoa, cas.</i>	BUA 1313/15. Casas 1
1859	<i>Ermua de abajo, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.
1860	<i>Ermu Becoa, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles
1861	<i>Ermua-erdicoa, cas.</i>	BUA 888/26. Incendio 11
1869	<i>Ermuerdicoa, cas.</i>	BUA 888/26. Incendio
1897-98	<i>Ermu Becoa, cas.</i>	BUA 5bis. Nom. de calles
1904	<i>Ermua becoa, cas.</i>	BAHP.N.BL 8576 65
1909	<i>Ermu-becoa, cas.</i>	GJE fk:2472 L32;123
1910	<i>Ermu becoa, cas.</i>	BUA 1032. Fincas rústicas
1910-1923	<i>Ermua becoa, cas.</i>	BUA 866;1435;404. Riqu. rus.
1922	<i>Ermua Becoa, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/2
1934	<i>Ermua Becoa, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/76
1938	<i>Ermubecoa, cas.</i>	BUA 1685. Fich. sanit.

Ermugoiko (baserria)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: XIX. mendearen hasieran Francisco Olanok eraikia.

Ahozkoa: “**Ermú**” 146

Idatzizkoa:

1818-1850	<i>Ermua arriba, cas.</i>	BUA 37/6. Ganaderia 9b
1839	<i>Ermuagoicoa, cas.</i>	BUA 1313/15. Casas 1
1847-74	<i>Ermu Goycoa, cas.</i>	BUA 5
1859	<i>Ermua arriba, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.
1860	<i>Ermu Goycoa, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles
1861	<i>Ermua-goicoa, cas.</i>	BUA 888/26. Incendio 11b
1862-1887	<i>Ermua, cas.</i>	BUA 1289. Venta de montes 75

1869	<i>Ermua, cas.</i>	<i>BUA 1289/1. Venta de montes o.s.</i>
1869	<i>Ermugoicoa, cas.</i>	<i>BUA 888/26. Incendio</i>
1897-98	<i>Ermu Goicoa, cas.</i>	<i>BUA 5bis. Nom. de calles</i>
1922	<i>Ermua, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/2</i>
1934	<i>Ermua, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/76</i>
1938	<i>Ermugoicoa, cas.</i>	<i>BUA 1685. Fich. sanit.</i>
1954	<i>Ermua, cas.</i>	<i>GJE fk:2475 L32;130</i>
1954	<i>Ermugoicoa, cas.</i>	<i>GJE fk:2475 L32;130</i>
1967	<i>Ermua, cas.</i>	<i>GJE fk:4846 L54;232</i>

Etxezarreta (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: **Ermu** baserrien behealdean. Lekuari, hantxe egon zen baserritik datorkio izena. Seguruenik, etxe hau izan zen XIX. mendean eraikitako jatorrizko **Ermubeko** (Martin Imatz Izurieta). Dirudienez, gaurko **Ermubeko** eraikitzean utzi zen etxe hau. Fitxa honetan, **Etxezarreta** leku-izenaren aipamenak ez eze, **Ermubeko** baserri zaharrari dagozkionak ere ipini dira.

Ahozkoa: “**Etzesárreta**” 028

Idatzizkoa:

1818-1850	<i>Ermua abajo, cas.</i>	<i>BUA 37/6. Ganaderia 9b</i>
1831	<i>Ermua, cas.</i>	<i>BUA 1625. Conc. de terrenos 9-10b</i>
1831	<i>Ermuvecoa, cas.</i>	<i>BUA 1625. Conc. de terrenos 9-10b</i>
1839	<i>Ermuabecoa, cas.</i>	<i>BUA 1313/15. Casas 1</i>
1847-74	<i>Ermu Becoa, cas.</i>	<i>BUA 5</i>
1859	<i>Ermua de abajo, cas.</i>	<i>BUA 5. N. Nomencl.</i>
1860	<i>Ermu Becoa, cas.</i>	<i>BUA 5. Rotul. de calles</i>
1927-32	<i>Echezarreta</i>	<i>BakUA 1/19, 20</i>

Gaztelugatxe (uhartea) eta San Juan Gaztelugatxekoa (ermita)

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (C-3)

Ohar ling.: J. Caro Barojak “*Gaztelugache*” leku izenaren inguruan hauxe dio:

«El nombre actual es un compuesto de “gaztelu” = castillo, pero (...) se nos aclara lo que significa la segunda parte de modo equívoco. Balparda: “gache” vale “aitza” o sea la peña: de donde resultaría que S. Juan de la Peña de Aragon y S. J. de la Peña de la costa vizcaína tenían conexión anterior, por el nombre. Para Iturriza lo que el vulgo llamaba S. Juan de Gaztelugach era S. J. de la Peña, pero en otro lugar dice que Gaztelugach “denota castillo áspero, lo cual me parece más exacto”» (Caro Baroja, “Las escrituras referentes a Vizcaya y el Duranguesado del s. XI: su contenido social y económico”. *Hª Gral. del País Vasco vol. 5.* 1981, 274)

Azken honekin lotuta Irigoienek ere horrela dio:

«San Juan de Gaztelugache, de Gaztelu + gatx < gaitz, con -e paragógica, ‘castillo difícil, duro’» (Irigoien, *Las lenguas de los vizcaínos: antroponimia y toponimia medievales*, 19865, 28-29)

Gure ustez, ‘gaztelu’ + ‘(h)atx’ izenen elkarketatik sorturikoa da. Tartekatzen den -g- bere alare ahostuna, hiatoa apurtzeko txertaturikoa da: *Gaztelugatx* (berdin gertatzen da ‘lehoi’ > ‘legoi’). Kontsonantzez amaituriko leku-izenetan bezala -e paragogikoa erakusten du: *Gaztelugatxe*.

Oharrak: **Matxitxako lurmuturraren** mendebaldean. Itsasoaren erasoek eraturako kostalde honetan, higaduraz sortutako kareharrizko bi uharte nabarmentzen dira: **Akatxe** eta **Gaztelugatxe**. *Gaztelugatxe*, harkaitz gainean eraikitako zubi batez lehorrera lotutako penintsulatxo bat da. Bere gailurrean **San Juan Gaztelugatxeko** ermita eta aterpea daude. Gora iristeko 231 harmailez osatutako bidexka bat dago. XVIII. mendean, Iturrizak, 425 maila zituela adierazten du:

“la cual iglesia se halla edificada en el plano del pináculo de un pequeño islote, llamado vulgarmente Gaztelugach, que denota castillo áspero, a cuya eminencia se sube por 425 escalerillas o pasos de piedra, pasándose desde tierra firme por un puente de piedra de tres arcos” ¹⁴⁰⁶

Gaztelugatxe leku-izenaren lehen aipamena XI. mendekoa da. 1053an, Eneko Lopez eta Toda bere emazteak, uharte honen inguruko lurren dohaintza egin zioten San Juan de la Peñako monasterioari:

“damus deo et sancto Iohanni pro animabus nostris, in loco qui dicitur Sancti Iohannis de Castiello, quod est in territorio de Bakio” ¹⁴⁰⁷

1071n, berririo aipatzen da *Gaztelugatxe*, Garcia Gonzalez Argamendikoak santutegi honi zegozkion zenbait lur dohaintzan ematean Hueskako monasterio hari; oraingoan *Sanctus Johannes de la Pinna* esaten zaio¹⁴⁰⁸. Agiri honen egiazkotasuna, baina, zalantzan dago, *Gaztelugatxeri* dagokionez behintzat.¹⁴⁰⁹

1162an, San Juanen beste dohaintza baten berri dago. Oraingoan, *Gaztelugatxeko* eliza, Lope Diaz Jaunak eta bere emazteak, orde premostratenseko Santxo abateari egiten diote dohaintza eta berarekin, eliza soila izan zena, monjeen komunitate bihurtu zen¹⁴¹⁰. Monasterioarekin batera, San Juan *Gaztelugatxekoaren* ondasun guztiak ematen zaizkio Santxo abateari, hau da, mendiak, aranak, arrantza tokiak (“pesquerias”), lurlanduak eta landugabeak eta fruta-arbolak. Eta, horiekin guztiekin batera, lau serbu edo otsein ere aipatzen dira (“collazos”). J. A. Iradi eta J. E. Delmasek jasotzen duten tradizioaren arabera, monje premostratenseak 1330era arte mantendu ziren *Gaztelugatxen*, urte horretan, Salamancara aldatu zirelarik.¹⁴¹¹

1334an, *Gaztelako* errege Alfonso Iak, Juan Nuñez Larakoa harrapatu nahian zebilela, *Gaztelugatxe* setiatu zuen. Gotorleku honetan sendo eutsi zioten Bizkaiko zenbait jauntxok, besteak beste, Joanes Arteagakoak, Tristan Urdaibaikoak, Lope Belendizkoak, Ramiro Madiariagakoak, Ortuño Fikakoak, Juan Mendozakoak eta Martin Arostegikoak¹⁴¹²:

“(…) et por esto salio de Bermeo, et fué cercar la Peña de Sanct Joan, que es á dos leguas dende; et esta Peña est muy fuerte, ca cercala toda la mar, sinon tan solamente una estrecha entrada. Et el Rey asentó allí real, et mandó traer engeños con que la combatiesen, et moró y un mes. Et estaba dentro en la Peña mucha buena compañía de omes fijos-dalgo, et tenían muchas viandas: et por esto el Rey non la pudo cobrar en aquel tiempo mientras que y estaba: et veyendo que muy poca compañía podrian tener cercado aquel lugar, pues que era la entrada tan estrecha, et que las villas, et la tierra llana estaba toda por él: otrosí, veyendo que si él allá mucho estudiase, que se ayuntarian Don Joan fijo del Infante Don Manuel, et Don Joan Nuñez, et Don Joan Alfonso de Haro, et que

1406 Iturriza Zabala, Juan Ramon (1793), I; 381.

1407 Ubieto : C.S.J. Peña vo. 2 pg. 98, in Libano, Angeles (1995-1999); B-G; 14-15.

1408 Henao, P. Gabriel de: 42. Kap. 1. Lib. Balparda, Gregorio (1924), I; 180. Libano, Angeles (1995-1999), P-Z; 65.

1409 Ik. Arocena, Ignacio (1985); 6

1410 Arocena, Ignacio (1985); 10. orr. (Oharrean azaltzen du testua non dagoen: Mañaricua, “Santa Maria de Begoña” Bilbao, 1950, apendice I)

1411 Arocena, Ignacio (1985); 11. Zabala, Angel (1928), II; 517-519

1412 Zabala, Angel (1928), II; 7.

andarian por la tierra, et le farian daño, dexó caballeros con gentes que guardasen aquella entrada de la peña, et que la combatiesen con aquellos engeños; et él partió dende, et veno á Burgos.” ¹⁴¹³

Setio hau komentatzean, Labayruren esanetan, Alfonso erregeak **Errialden**, **Atatallen** eta **Burgon** jarri zituen kanpamenduak¹⁴¹⁴. **Errialde**, **Orbezarreta** eta **Gaztelugatxe** artean dagoen amildegia da. Justu honen gainean dagoen muinoari, gaur ere *Kastilloko muna* esaten zaio. A. Zabalak toki honetan gaztelu baten aztarnak zeudela esaten du¹⁴¹⁵.

1366an, Bermeoko jurisdikzioa zabaltzean Bakio aldeko *Estepona* errekaraino, *Gaztelugatxe*, hiribilduaren eskumenean geratu zen.

1596an, Errotxelako herejeek eraso zuten **Izaro** eta *Gaztelugatxe*, lapurretak eta suntsiketak burutuz¹⁴¹⁶.

1600 inguruan, fray Martin de Coscojalesek, debozio handiko eliza legez deskribatzen du *Gaztelugatxekoa*. Urkizuko jaunaren jabetzakoa eta bi apaizez hornitua omen zegoen¹⁴¹⁷.

1634an, Pedro de Texeirak honela hitz egiten du *Gaztelugatxez*:

“Buelto el cabo dicho de Machaçaco, poco distante de la tierra, está vna ysla alta que llaman Aqueache y, tiro de cañón adelante, está otra que llaman San Yuan de la Peña. Tiene en lo más alto vna hermita donde asisten religiosos de San Françisco y para la comonicação con la tierra tienen vna puente de madera.” ¹⁴¹⁸

1782an, ingelesak izan ziren *Gaztelugatxe* eraso zutenak; udalak 96 gizon bidali zituen ermita babestera:

“Memoria y razón del gasto que se originó el día 29 de abril que entraron en la ermita de San Juan de la peña los ingueleses y con jente que asistieron con orden del señor alcalde (...); Refresco de 96 hombres que fueron al asistimiento y socorro del santuario a defensa de los enemigos garnesi” ¹⁴¹⁹

Gaztelugatxeko ermitara, **Izaroko Madalenara** eta **Demikuko Justo eta Pastor** ermitetara bezalaxe, Bermeok erromeriak egiten zituen inguruen jabetza aldarrikatzeko asmoz; hone-la, 1687an:

“Lo segundo [agindu zuten] que en la romería que se hubiere de hacer el día de la gloriosa Santa Mª Madalena al conbento de la ysla de la madre de Dios de Yzaro y es acto de jurisdizion no se gaste en aquel día en rrefresco mas de 50 reales de vellon. (...) en la procesion gral. que esta v^a hace segun uso y costumbre memorial al santuario de San Juan de la peña. (...)” ¹⁴²⁰

Behintzat, XVII. mendetik aurrera, ohikoa bihurtu zen Bermeoko udalak prozesioan, jurisdikzio ekintzak burutzea *Gaztelugatxera*, **Izarora** eta **Demikura**. *Gaztelugatxera* oraindik ere, abuztuaren 29an egiten da. Berezia da ekainaren 24an ospatzen den San Juan eguna ere: bermeotarrak erromerian joan ohi dira *Gaztelugatxera* egun honetan.

Gaurko ermitak ez du mantentzen garai haietako aztarnarik. 1885ean egindako konponketa batzuetan hilobi monolitikoak aurkitu omen ziren, estalki prismatikodunak, Argiñetakoen antzekoak.¹⁴²¹

1413 Rosell, C. (1910); I: 262-263.

1414 Labayru, Estanislao Jaime de (1895-1903), II: 333.

1415 Zabala, Angel (1928), II: 519.

1416 Zabala, Angel (1928), II: 521.

1417 Arocena, Ignacio (1985); 15

1418 Teixeira, Pedro de (1634).

1419 BUA. 842.Libr. y recibos; 31.

1420 BUA. AL. 1680-1710; 85.

1421 García Camino, I. (2002); 407

Ermita 1886an berreraiki zen. Lanetan parte hartu zutenak Migel Jauregizar¹⁴²² eta Benanzio Natxiondo izan ziren¹⁴²³.

Gaztelugatxe (uhartea):

Ahozkoa:	“San Juan”	052, 053, 146, 164, 166
	“Sanjuánpie”	052
	“Gastelugátze”	052, 053, 080, 146

Idatzizkoa:

1053	<i>Sancti Iohannis de Castiello, loco qui dicitur</i>	BIBL LibA/B-G 14-15
1334	<i>Sanct Joan, la Peña de</i>	BIBL CrRRCC1 262-263
1634	<i>San Yuan de la Peña, ysla de</i>	BIBL TexP 318
1793	<i>Gaztelugach, islote</i>	BIBL ItJR-I 11
1793	<i>San Juan de la Peña, islote</i>	BIBL ItJR-I 11
1803	<i>San Juan de la Peña</i>	BUA AL. 1786-1806 168
1827	<i>San Juan de la Peña</i>	BFA. Bust 202/40
1843	<i>San Juan de la Peña, a la parte de</i>	BUA 1289/2. Montazgos 105
1855	<i>San Juan de la Peña</i>	BUA 39/29. Acreedores
1893	<i>San Juan de Gasteluache, peña de</i>	BUA 1179/17 327
1895-1903	<i>Castel-Ugach, isla</i>	BIBL Lbyr-III 409
1902	<i>Gaztelugach, peñones de</i>	BUA 1327/10. Segr. S.P. y Zb. 16
1972	<i>San Juan de Gaztelugache, islote</i>	BIBL ESEC-GB 5

San Juan (ermita):

Ahozkoa:	“San Juàn ermitzié”	052
	“San Juan”	053, 146, 164

Idatzizkoa:

1053	<i>Sancti Iohannis de Castiello, loco qui dicitur</i>	BIBL IrA 27-28
1053	<i>Sancto Johanni</i>	BIBL LibA/H-O 165
1066	<i>Sanctus Johannes de la Pinna</i>	BIBL LibA/P-Z 65
1071	<i>Sanctus Johannes de la Pinna, monasterium</i>	BIBL LibA/P-Z 65
1162	<i>Sanctus Iohannes de Penna, monasterium</i>	BIBL ArIgSjG
1560	<i>San Juan de la Peña, santuario de</i>	BEHA A-62/44-2 175
1628-1797	<i>San Juan, glesia de</i>	BUA 1150/1. Culto y Clero 24

1422 BAHp. BAHp.N.BL. 8571; 2011

1423 Hala zehazten dute ermitak bere fatxadan ageri dituen errotuloek:

Alde batean honela jartzen du:
ZEYZO EN EL AÑO 1886
ZEREEDYFYCO EST
EZANTUARYO DE SAN
JUAN DE GASTELUGA
CHE SYNDO CONTRATY
STAX BENANXYO DE NA
CHYONDO Y SU XOXYO

Eta bestean:

SEYSO
JUAN JOSE YMATZ FUE
MARYORDOMO DE SAN
JUAN GASTELUGACHE
CUANDO ZEREEDYFYCO
ESTA ERMYN TA EN EL
AÑO DE 1886

1628-1797	<i>San Juan de la Peña, santuario de</i>	BUA 1150/1. Culto y Clero 401b
1628-1797	<i>Sn Juan de la Peña, yglesia de</i>	BUA 1150/1. Culto y Clero 342
1632	<i>San Juan de la Peña</i>	BAHP.N.LG 5011 apr27
1633	<i>San Juan de la peña</i>	BFA. K. 738/18 46
1634	<i>San Juan de la Peña, santuario de</i>	BEHA A-78/6-6
1652	<i>San Joan de La peña, iglessia y fabrica de</i>	BFA. K. 3538/8 5
1663	<i>San Juan delapeña, yglesia de</i>	BFA. K. 413/13 59b
1687	<i>San Juan de la peña, santuario de</i>	BUA AL. 1680-1710 85
1696	<i>San Juan de la Peña, misas cantadas en</i>	BUA 1560. Libro de cuentas 11
1782	<i>San Juan de la peña, ermita de</i>	BUA 842.Libr. y recibos 31
1788	<i>San Juan de la Peña</i>	BUA 990/2. Recibos 48b
1793	<i>San Juan de la Peña, Gastelugach</i>	BIBL IJR-I 381
1796	<i>San Juan de la Peña, santuario de</i>	BUA 1150/3. Conc. com. sec. y ecl. 4b
1828	<i>San Juan de la Peña, parr. unidas de</i>	BUA 948/1. Reden. censos 40b
1843	<i>San Juan de la Peña</i>	BUA 1289/2. Montazgos 105
1855	<i>San Juan de la Peña</i>	BUA 39/29. Acreedores
1865	<i>San Juan de la Peña, santuario de</i>	BFA. K. 3796/9 2
1867	<i>San Juan de Gastelugache</i>	BFA. K. 3822/8 1b
1893-94	<i>San Juan de Gastelugache, santuario de</i>	BUA 1333/2. Peticion de segreg. 2
1894	<i>San Juan Gastelugache</i>	BAHP.N.BL 7549 122b
1898	<i>San Juan de Gastelugache, santuario de</i>	BAHP.N.BL 8194 15b
1900	<i>San Juan de Gastelugache, bautizado en</i>	BAHP.N.BL 8360 810
1901	<i>San Juan de Gastelugache, iglesia de</i>	BAHP.N.BL 8571 2011
1928	<i>San Juan de Gastelugach, ermita de</i>	BIBL ZbA1 339
1928	<i>San Juan de Gastelugach, monasterio de</i>	BIBL ZbA2 517-519
1987	<i>San Juan de Gastelugatxe, ermita de</i>	BIBL ArrG 83-84

Gisasti (baserria)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Gisasti** parajea.

Oharrak: XIX. mendearen lehen zatian eraikia. Mendearen erdialdean Jose Antonio Markaida agertzen da baserriaren jabe. XIX. mende amaieratik aurrera, Imatz familiako-en jabetzakoa izan da.

Ahozkoa:	“Gisísti”	126, 145, 147
	“Giísti”	146
	“Gixixti”	101, 113, 144

Idatzizkoa:

1826	<i>Guisesti, cas.</i>	BUA 39/3. Enajen. y conc
1831	<i>Guisesti aurrecochea, cas.</i>	BUA 1625. Concesiones
1839	<i>Guisasti, casas</i>	BUA 1313/15. Casas 1
1847-74	<i>Guisasti, cas.</i>	BUA 5
1848	<i>Guisesti, cas.</i>	BUA 1289. Leñas
1854	<i>Guisisti, cas.</i>	BUA 946. Ced. vec.
1857	<i>Guiserti, cas.</i>	BUA Padron 1851(3) 105b
1859	<i>Guisesti, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.
1860	<i>Guisasti, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles
1861	<i>Guisesti, frente a</i>	BUA B1289/14. Leña 4b
1862-1887	<i>Guisesti, cas.</i>	BUA 1289. Venta de montes 75
1869-72	<i>Guisasti, caseria de</i>	BUA 39/5. Solic. de terreno 3
1888	<i>Guisesti, cas.</i>	GJE fk:2274 L29;212
1897-98	<i>Guisasti, cas.</i>	BUA 5bis. Nom. de calles
1900	<i>Guisasti, cas.</i>	BAHP.N.BL 8361 1492b

1910	<i>Guisesti, cas.</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910-1923	<i>Gisesti, cas.</i>	<i>BUA 866;1435;404. Riqu. rus.</i>
1922	<i>Guisesti, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/2</i>
1934	<i>Guiserti, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/76</i>
1938	<i>Guixisti, cas.</i>	<i>BUA 1685. Fich. sanit.</i>
1951	<i>Guisasti, cas.</i>	<i>GJE fk:2276 L29;216</i>

Gisasti (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Isats 'retama', 'hiniesta' esateko gisats aldaera jaso da (Mitzelena, *Apellidos vascos*, 1986; 95, 107 eta *FHV*, 1990, 531)

Asimilazio prozesua dela eta, bokal irekia itxi egin da, bokal itxi palatalaren eraginez (-a > -e- > -i-). Ostean, txistukaria ere desagertu da:

Gisasti > Gisesti > Gisisti > Giisti

Ahoz jaso den aldaera batean, -i- bokal palatalak txistukaria busti du:

*Gisisti > Gixixti*Oharrak: **Gisasti** baserria dagoen ingurua.

Ahozkoa:	"Gisisti"	126, 145, 147
	"Giisti"	146
	"Gixixti"	101, 113, 144

Idatzizkoa:

1848	<i>Guisisti, heredad llamada</i>	<i>BFA. Bust 396/002 6b</i>
1868-79	<i>Guisasti, monte</i>	<i>BFA. E. LS. C/546-10</i>
1870	<i>Guisasti, monte de</i>	<i>BUA 38/1. Leña 1</i>
1870	<i>Gisesti, monte de</i>	<i>BUA 38/1. Leña 1</i>
1910	<i>Biserti, monte bajo</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Guiseche-alde, argomal</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Guiseche-alde, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1923-24	<i>Guiseche-alde, heredad</i>	<i>BUA 404. Fincas rústicas</i>
1928	<i>Gisasti, venta de montazgos propios en</i>	<i>BIBL ZbA1 133-137</i>

Gisastipe (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (B-4)

Oharrak: **Gisasti** baserriaren azpia, **Uretako errekarantz**.

Idatzizkoa:

1855	<i>Guisasti barrena, término de</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1855	<i>Guizasti-barrena, término de</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1872	<i>Guisastive, término de</i>	<i>BUA 39/12. Arriendo de terreno 1</i>

Goientzabale (baserria)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Goientzabale** parajea.Oharrak: XIX. mendearen hasieran Manuel Agirre, "Manuandi"-k eraikia, **Goientzabale** izeneko parajea.

Ahozkoa:	"Kontzabalé"	101, 126, 145, 146, 147
----------	---------------------	-------------------------

Idatzizkoa:

1775-1831	<i>Gonzal, casa nueva en el term. de</i>	BUA 915. Hipotecas. 1775 135b
1775-1831	<i>Goyenzabal, Goyenzabel, casa en</i>	BUA 915. Hipotecas. 1775 135b
1839	<i>Goienzabel, casas</i>	BUA 1313/15. Casas 1
1846	<i>Manu-Andi, , cas. de</i>	BUA 1289/2. Montazgos 202-202b
1847-74	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA 5
1848-1850	<i>Goyenzabel, cas.</i>	BUA 37/6. Ganaderia 9b
1851	<i>Manuandy, cas.</i>	BUA 1289. Montazgos
1854	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA 946. Ced. vec.
1857	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA Padron 1851(3) 109
1857	<i>Manu Andi, cas.</i>	BUA 39/3. Enajen. y conc.
1857	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA Padron 1851(3) 105b
1859	<i>Manu Andi Goienzabal, cas.</i>	BUA 5. N. Nomencl.
1860	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA 5. Rotul. de calles
1861	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA B1289/14. Leña 9
1862-1887	<i>Manuandy, cas.</i>	BUA 1289. Venta de montes 75
1880	<i>Goyenzabala, cas.</i>	BUA 1325/2. Casas extram.
1890	<i>Goyenzabal, cas.</i>	GJE fk:361 L6;51
1897-98	<i>Goyenzabal, Gonchabale, cas.</i>	BUA 5bis. Nom. de calles
1910	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA 1032. Fincas rústicas
1910-1923	<i>Goyen-zabal, cas.</i>	BUA 866;1435;404. Riqu. rus.
1922	<i>Goyen-zabal, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/2
1934	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/76
1938	<i>Goyenzabal, cas.</i>	BUA 1685. Fich. sanit.

Goientzabale (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-3)

Ohar ling.: ‘Goi’ + -en + ‘zabal’. Mitxelena «goien ‘summus’, superlativo de goi» esaten du (Mitxelena, *FHV*, 1990, 175). «Goen ‘la parte de más arriba’» esaten du Irigoienek, baita «guen, goen o goien ‘situado en la parte más alta’» ere (Irigoien, *En torno a la toponimia vasca y circumpirenaica*, 1986, 49, 213).

Hasierako agerraldietan artikulua erakusten du, eta toponimoaren lehenengo osagaia gogen jaso da (Ik. San Andres auzoko **Goienetxea** baserria eta Hirigunean **Goienkale**): *Gogenzabala*.

Ostean, mugatzailea galtzera jo du eta kontsonantez amaituriko leku-izenetan gertatzen den bezala -e paragogikoa erantsita jaso da. Gero, hasierako herskari ahostuna ahoskabetu egin da *g-* > *k-*.

Gogenzabala > *Goienzabal* > *Gonchabal*

(Ik. San Pelaioko **Gorosoko iturria**) > *Kontzabale*

Idatziz jaso den aldaera bat *Conchaleburu* da. Honetan, bokal arteko biezpainkari ahostuna -b- galdu gin da, eta ostean, ondoan gelditu diren bokal berdin biek bat egin dute.

Kontzabale > *Conchale* (Ik. San Pelaioko **Goientzabaleburu**)

Bilakaeran, normala izango zen toponimoaren lehenengo osagaian epentesia txertatzea -i- bokal palatalaren eta superlatiboko markaren artean hiatoa apurtzeko: goi + en > goizen (Ik. Hirigunean **Goienkale** eta San Andres auzoan **Goienetxe**), baina ez da gaur egunera heldu, idatziz jaso arren: *Goijenzabalpe, ria de* (Ik. Sare Hidrografiko atalean **Gisastiko erreka**).

Ozen osteko afrikaridun aldaera hobetsi da fitxa buruan jartzeko: *Goientzabale*.

Oharra: **Goientzabale** baserria dagoen ingurua, **Armokiko** goialdean. 1656ko agiriak garai hartako zenbait herri baso aipatzen ditu. Ematen du, zerrendatzen direnak, nolabaiteko ordena geografikoa jarraitzen dutela:

“en los montes y terminos de concexiles de la v^a de Bermeo en los puertos que llaman el cortixo de perirabien el cortixo de gogençabala el cortixo de urquidia el cortixo de arançadia el cortixo de galbalorra el cortixo de agunaga en las carragas oxaurta sagarada” 1424

Perirabien edo **Irabiaga**, **Armokiko erreka**ren mendebaldeko eremua da, eta honen hegoalderantz, **Goientzabale**, **Urkidi**, **Arantzadi** eta **Garbola**, elkarren ondoan daude. **Agu-riaga** seguruenik **Mañu** edo **Zubiaur** aldean legoke; **Zarraga Zubiaur** aldean dago; **Oian-gorta Mañun** eta, azkenik, **Sainaga** ere, **Zubiaur** aldean dago.

Ahozkoa: **“Kontzabalé”** 101, 126, 145, 146, 147

Idatzizkoa:

1656	<i>Gogençabala, cortixo de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 1
1656	<i>Gogensavela, términos de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 3
1656	<i>Gogensabela, cortixo de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 3b
1730	<i>Gogen sauela, cortixo de</i>	BFA. K. 1830/2 21b
1730	<i>Gogen sauala, términos de</i>	BFA. K. 1830/2 24
1775-1831	<i>Gonzal, término de</i>	BUA 915. Hipotecas. 1775 131
1928	<i>Goyenzabal, monte de</i>	BIBL ZbA1 133-137

Goientzabaleburu (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Goientzabale** parajea.

Oharrak: **Goientzabaleko** gainean.

Ahozkoa: **“Kontzabaleburú”** 146

“Landalúse” 146

“Lándaluse” 147

Idatzizkoa:

1910	<i>Conchale-buru, monte calvo</i>	BUA 1032. Fincas rústicas
1910	<i>Conchaleburu, heredad</i>	BUA 866. Fincas rústicas

Gorosoko iturria

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (D-4)

Ohar ling.: Iturri generikoan dagoen bokal itxi palatalak *-t-* herskari ahoskabea sabai-
karitu du:

iturri > itxurri

Iturri generikoko bokal itxi palatalaren ostean eta artikuluaren aurrean epentesia txertatu da hiatoa apurtzeko. Bokal itxi horrek artikulua ere itxi du.

Gorosoko iturria > Gorosoko iturri^{za} > *Gorosoko iturri^{ze}*

Generikoa iturri beharrean ura jaso denean ere, artikuluaren aurreko bokal itxiak artiku-
lua itxiarazi du:

Gorosoko ura > *Gorosoko ure*

Oharrak: **Gorosoko landan**. **Gisastiko erreka**ren iturburua da.

Ahozkoa: **“Gorosoko itxurri^{zek}”** 130

“Gorosoko itxurri^{zé}” 147

“Gorosoko uré” 146

Idatzizkoa:

1826	<i>Goroso, fuente de</i>	BUA 39/3. <i>Enajen. y conc.</i>
1844	<i>Gonchabal, fuente de</i>	BIBL YrJA 71-72
1855	<i>Gorocica Yturri, regata que baja de</i>	BUA 39/29. <i>Acreeedores</i>
1855	<i>Gorosica Yturripi, regata que baja de</i>	BUA 39/29. <i>Acreeedores</i>
1869-72	<i>Gorozu, rio llamado</i>	BUA 39/5. <i>Solic. de terreno</i> 4
1876	<i>Gorozoco-iturri, incendio en</i>	BUA 1492. <i>Comunicaciones</i> 9

Gorosoko landa

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (D-4)

Oharrak: **Goroso** azpian, iparraldetik. **Erdikoetxe** eta **Urkidi** baserrien artean dagoen errekartearen goialdean dagoen lautadaxoa. **Gorosoko iturria** sortzen da bertan.

Ahozkoa: “**Gorosoko lándie**” 130
 “**Gorosoko lándia**” 147, 164

Gurbizti (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (B-1)

Oharrak: **Matxixako** eta **Ermu** baserrien artean, Bakiorako errepidearen azpian.

Ahozkoa: “**Gurbisti**” 028

Irabiaga (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (B-3)

Ohar ling.: Izen hau XVII.-XVIII. mendeetan jaso da, eta gero, XX. mendera arte ez dago beste agerraldirik. Gainera azken hauek, XX. mendekoak, gaur eguneko ahozko aldaeratik nahiko urrun daude.

Mende biko tarte horretan, leku-izena asko aldatu da, eta horren lekukorik ez dago. Izena bigarren zatiarekin gelditu da¹⁴²⁵, eta horri *-aga* leku-atzizkia erantsi zaio:

Yrabien + *-aga* > Irabiaga

Ondoren, bokal itxi eta palatalaren ostean lotutako atzizkiaren aurrean epentesia txertatu da hiatoa apurtzeko. Lehenago, *Artika* auzoko **Irabien** izenean gertatu den moduan, asimilazio prozesuaren eraginez, aurrean dagoen bokal irekia itxi egin da, bokal itxiarekin berdindu arte (*-a- > -e- > -i-*). Gero, bokal arteko dardarkari bakuna galdu egin da: *-r- > Ø*.

Per Yrauien > Yrabien + *-aga* > Irabiaga > Irebiaga > Iribiaga > Iribizaga > *Ibizaga*

Oharrak: **Armokiko** mendebaldean, *Urgitxi* gainean. XVII. eta XVIII. mendeetako *Perirabien* eta XX. mendeko *Ibiyaga* edo *Ibadiaga* leku berbera dira. Honela zerrendatzen ditu 1656ko agiriak, **San Pelaio**, **Mañu** eta **Zubiaur** aldeko herri basoak:

“en los montes y terminos de concexiles de la villa de Bermeo en los puertos que llaman el cortixo deperirabien el cortixo degogencabala el cortixo deurquidia el cortixo dearançadia el cortixo de galbalorra el cortixo deagunaga en las carragas oxaurta sagarada” ¹⁴²⁶

1425 Izan daiteke toponimoak jabearen izena adieraztea, hau da, pertsona izen eta abizena litzatekenez. Per Irabien, Peru Irabieneko. Hortik izena galdu eta abizen hutsa gelditu da toponimo berria eratzeko.

1426 VEKA. R.R. Ejec. L1422/15; 1.

Eta era antzekoan, 1730ekoak:

“los terminos de per yrauien gogen sauela urquidia arancadia galbalorra agunaga en las carragas ôxaurta saynaga y los de mas montes” ¹⁴²⁷

Bata bestearen atzetik, ondoko basoak aipatzen dira: *Perirabien*, **Goientzabale**, **Urkidi**, **Arantzadi**, **Garbola**, **Aguriaga**, **Zarraga**, **Oiangorta** eta *Sainaga*. Bi agiriek ordena geografikoa jarraitzen dute leku-izenak azaltzean eta lehenengo bostak, bata bestearen atzetik, **Uretako erreka**ren arroko hegoaldeko isurian daude, mendebaldetik ekialdera izendatzen direlarik. Eta, hain zehatz, *Perirabien* legez markatzen den ingurua, hau da, *Goientzabaleko* ipar-mendebaldean legokeena, gaur *Ibiyaga* izenaz ezagutzen den lekua da.

Ahozkoa: **“Ibiyága”** 146

Idatzizkoa:

1656	<i>Perirabien, PerYrauien, cortixo de</i>	VEKA R.R. Ejec. L1422/15 1, 3
1730	<i>Per yrauien, Per yrabien, los términos de</i>	BFA. K. 1830/2 21b, 24
1787	<i>Yrauien Barrena, término llamado</i>	BUA 990/1. Recibos 16
1910	<i>Ybadiaga, monte bajo</i>	BUA 866. Fincas rústicas
1944	<i>Ibadiaga, término</i>	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5

Iratzgorri (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-3)

Ohar ling.: Leku-izen honetan, asimilazio prozesua dela eta, bokal irekia itxi egin da aurrekoarekin berdintzeko: -a- > -e- > -i- (Ik. San Pelaio auzoko **Irabiaga** edo Artika auzoko **Irabien**). Ostean, bokal arteko dardarkari bakuna galdu egin da (-r- > Ø), eta ondoran gelditutako bokalek bat egin dute.

Iratzgorri > Iretzgorri > Iritzgorri > Itzagorri

Oharrak: **Matxixakon**, **Talaiaren** mendebaldean.

Ahozkoa: **“Itzagórri”** 028

Karabialde (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (D-3)

Oharrak: **Txarale** baserriaren ipar-mendebaldean, **Txaraleko erreka**ren mendebaldeko hegalean.

Idatzizkoa:

1902	<i>Carabalde, robledal</i>	BAHP.N.BL 8572 903
1923-24	<i>Carabi-alde, monte calvo</i>	BUA 404. Fincas rústicas
1944	<i>Garabi-alde, heredad</i>	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5
1947	<i>Carabialde, término de</i>	GJE fk:1683 L23;123

Kukutze (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (B-4) / IV. Mapa (B-1)

Ohar ling.: Kontsonantez bukatutako leku-izenetan gertatzen den moduan -e paragogikoa erakusten du ahoz, hiztun bat dagoen arren artikuluz edo -a bukaerarekin ere gauzatzen duena.

Oharrak: **Burgo** mendiaren mendebaldeko bizkarra, **Sagarraga** baserriaren goialdea.

1500. urtean aipatzen da leku-izen hau; hain zuzen, *Kukutze*, **Arballo** eta **Armokirekin** batera, **San Pelaio** auzoaren mugatzat hartzen da (Ik. *San Pelaio* auzoa).

Ahozkoa:	“Kukutzá”	147
	“Kukutzé”	145, 146, 147, 164
	“Kukutzeko lándie”	164

Idatzizkoa:

1500	<i>Cucucha, monte y término de</i>	<i>BFA. K. 2042/7 103b,105</i>
1862-1887	<i>Cucucha, monte</i>	<i>BUA 1289. Venta de montes 75b</i>

Luisen arezti (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-3)

Ohar ling.: Ik. Agirre auzoan **Areztinagusi**.

Oharrak: *Luzarragako erreka*ren sorburuan, **Goientzabaleburuko** mendebaldean. Bermeo eta Bakioaren arteko muga dago. Izenak, *San Pelaio* auzokoa izan zen *Luisene* base-riarekiko lotura adierazten du.

Ahozkoa:	“Luixen aréstiye”	146
----------	--------------------------	-----

Idatzizkoa:

1854	<i>Luisen Aristi, monte</i>	<i>BFA. Bust 382/3 3b,27,8b</i>
1855	<i>Luisen-aresti, término</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1895-1899	<i>Luiseneco Arestia, término</i>	<i>BUA 1333/3. Reivind. de terreno 27</i>
1923-24	<i>Luisen-aresti, monte calvo</i>	<i>BUA 404. Fincas rústicas</i>
1926-31	<i>Monte Luisen, término</i>	<i>BUA 881/36. Segreg. SP y Zb</i>
1944	<i>Luisen-aresti, término</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Lurgorri (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Oharrak: **Pozuilluneko** behealdea, iparraldetik; **Ermuko** goialdean, Bakiorako errepi-dearen goitik.

Ahozkoa:	“Lurgórrri”	028
----------	--------------------	-----

Idatzizkoa:

1802	<i>Lurgorri, término</i>	<i>BUA 1136. Libr. y recibos 9</i>
1861	<i>Lurgorri, monte argomero</i>	<i>BUA 888/26. Incendio 1</i>

Masapesolo

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (C-1)

Ohar ling.: Ahozkoa hobetsi da fitxa buruan jartzeko, izen berbera erabiltzen delako beste auzo batzuetan.

Oharrak: **Ermu** baserrien behealdean, **Etxezarreta** baino beheerago, kostalderantz.

Ahozkoa:	“Masápesòlo”	028
----------	---------------------	-----

Idatzizkoa:

1910	<i>Masapon-solo, heredad</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Masapon-solo, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1923-24	<i>Masaponsolo, heredad</i>	<i>BUA 404. Fincas rústicas</i>

Mastibasoa

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (D-4)

Ohar lin.: 'Ma(h)ats' + -di + 'basoa'. Ik. San Migel auzoko **Mastiarte**.Oharrak: **Goientzabale** baserriaren aurrean, **Gisastiko erreka** ondoan.Ahozkoa: **"Mastibasoá"** 147**Motze** (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ahoz jaso den aldaerak, kontsonantez bukatutako leku-izenek ageri duten -e paragogikoa erakusten du:

*Motz > Motze*Oharrak: **Urki** baserriaren behealdean, iparraldetik.Ahozkoa: **"Motzé"** 147

Idatzizkoa:

1895	<i>Motose, heredad</i>	<i>BAHP.N.BL 7550 259b</i>
1898	<i>Motosa (Motza)¹⁴²⁸, heredad</i>	<i>BAHP.N.BL 8194 371</i>
1910	<i>Motza, heredad</i>	<i>BUA 866. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Motza, heredad</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1923-24	<i>Motza, heredad</i>	<i>BUA 404. Fincas rústicas</i>
1939	<i>Motz, heredades llamadas</i>	<i>GJE fk:49 L1;205</i>
1944	<i>Motza, heredad</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>

Orbezarreta (baserria)

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (D-3)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Orbezarreta** landa.

Oharrak: Bakioko jurisdikzioan dago, baina Bermeorekin lotura handikoa da.

Ahozkoa: **"Olbisárreta"** 053, 080, 156**"Olbisárrata"** 164**"Olbisárrak"** 053, 166**"Ubisarréta"** 146**"Uíxarreta"** 113**"Úxarta"** 146

Idatzizkoa:

1682	<i>Orue Zarreta, cas.</i>	<i>BUA AL. 1680-1710 31b-34b</i>
1701	<i>Orue Carreta, cas.</i>	<i>BUA AL. 1680-1710 235b-237</i>
1729	<i>Horuezarreta, cas.</i>	<i>BFA. K. 3174/6 189</i>
1745-46	<i>Orbezarreta, cas.</i>	<i>BFA. Fg.</i>
1775-1831	<i>Orvizarreta, cas.</i>	<i>BUA 915. Hipotecas. 1775 26</i>
1780	<i>Orucearreta, hombre de</i>	<i>BUA 842. Libr. y recibos 28b</i>
1796	<i>Orue Cearreta, cas.</i>	<i>BFA. Fg.</i>
1818-1850	<i>Urizarreta, casas de</i>	<i>BUA 37/6. Ganaderia 9b</i>
1839	<i>Urizarreta, casa de</i>	<i>BUA 1313/15. Casas 1</i>
1846	<i>Orbexxretta, caseria de</i>	<i>BEHA A-758/2-53-0</i>

1848	<i>Orobisarreta, cas.</i>	<i>BUA 1289/2. Montazgos 218.219b</i>
1855	<i>Orobisarreta, cas.</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1857	<i>Orizarreta, cas.</i>	<i>BUA 39/3. Enajen. y conc.</i>
1857	<i>Urizarreta, pertenecidos de</i>	<i>BUA 39/3. Enajen. y conc.</i>
1857	<i>Urizarreta, cas.</i>	<i>BUA Padron 1851(3) 102b</i>
1863	<i>Urizarreta, cas.</i>	<i>BFA. K. 2799/17 150-151</i>
1896	<i>Urizarreta, cas.</i>	<i>BAHP.N.BL 7553 1581</i>
1910	<i>Urizarreta, caseria de</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1926-31	<i>Urizarreta, cas.</i>	<i>BUA 881/36. Segreg. SP y Zb</i>

Orbezarreta (landa)

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (D-3/4)

Ohar ling.: 'Orue' + 'za(h)ar' + -eta. Lehenengo osagaia izan da, gehien bat, aldaerak sortu dituen:

Oruezarreta, Orbezarreta > Orbizarreta (> Olbizarreta) > Urizarreta > Uixarreta

Sasoiko grafia dela eta, ez dago garbi 'orue' jaso diren zaharretan /u/ ala /b/ ahoskatzen zen. Hala ere, 'orube' aldaeraduna ere jaso da XVIII. mendearen erdian.

Disimilazioz, -e- > -i- bilakatu da, eta gero, dardarkari bakuna ahuldu eta albokari bihurtu da (-l- > -r-): orbe > orbi > olbi. Horrela, bada, gaur egunean bermeotarrek erabiltzen duten aldaera eratu da.

Oruezarreta, Orbezarreta > Orbizarreta > Olbizarreta

Ahozko beste aldaera, Bakio aldean jaso dena, -b- biezpainkariaren ahulketatik dator. Osteen, erdiko bokala itxi egin da, asimilazioz: -o- > -u-. Ondoren, bokal arteko dardarkari bakuna galdu da (-r- > Ø), eta bokal itxiak ondoko txistukaria sabaikaritu du.

Orbizarreta > Orizarreta > Urizarreta > Uizarreta > Uixarreta

Bigarren osagaiak, berriz, ia ez du aldaerarik eratu. Idatziz zertxobait aldatuta jaso izan da XVIII. mendearen azkenerantz: *Orbezarreta > Orue Zearreta*.

Oharrak: Bakioko jurisdikzioan dago, baina Bermeorekiko lotura handiko parajea da. Bertan ospatu izan ohi dute bermeotarrek Sanjuanetako jaiak eta ez da ahaztu behar XX. mende hasierara arte Bermeoko eskumenekoa izan zela, **San Pelaio** auzo guztiarekin batera. Landa honetan izen bereko baserria dago, 1682tik aurrera dokumentatua. Hona hemen baserri honen XVII. eta XVIII. mendeetako aipuak:

1682	<i>Orue Zarreta, cas.</i>	<i>BUA AL. 1680-1710 31b-34b</i>
1701	<i>Orue Carreta, cas.</i>	<i>BUA AL. 1680-1710 235b-237</i>
1729	<i>Horuezarreta, cas.</i>	<i>BFA. K. 3174/6 189</i>
1745-46	<i>Orbezarreta, cas.</i>	<i>BFA. Fg.</i>
1775-1831	<i>Orvizarreta, cas.</i>	<i>BUA 915. Hipotecas. 1775 26</i>
1780	<i>Orucearreta, hombre de</i>	<i>BUA 842.Libr. y recibos 28b</i>
1796	<i>Orue Cearreta, cas.</i>	<i>BFA. Fg.</i>

XIX. mendearen hasieratik aurrera, *Urizarreta* izena joan da nagusitzen; baserriaren faxtadan bertan ere izen hau ikus daiteke zizelkatuta. Horrela adierazten du A. Zabalak *Oruezarretako* landaz ere:

*"A ésta campa se le llamó también Orubezarreta y hoy se le denomina Urizarreta"*¹⁴²⁹

Gaur baserri hau jatetxe bihurtuta dago eta "Eneperi" izenez jantzia agertzen da. *Eneperi*, gaur egun, abuztuaren 31ko jaiegunaren izena da; San Juan eguneko jaiak legez, *San Pelaio* auzoak antolatzen zuenatariko bat:

“(…) el gasto de las cuatro fiestas del barrio, el 24 de junio y 26 de junio San Pe-
layo y el 2 de julio la visitacion de Santa Isabel, y el 31 de agosto, Eneperi”¹⁴³⁰

Orbezarreta baserriaren hegoaldean, baserri horretarako bidean, oraindik, *Tabernatxu* izeneko bentaren aztarnak ikus daitezke.

Ahozkoa:	“ <i>Olbisárreta</i> ”	053, 080, 156
	“ <i>Olbisárrata</i> ”	164
	“ <i>Olbisárrak</i> ”	053, 166
	“ <i>Ubisarréta</i> ”	146
	“ <i>Uíxarreta</i> ”	113
	“ <i>Úxarta</i> ”	146

Idatzizkoa:

1715	<i>Oruezarreta, barrio</i>	<i>BFA. K. 1053/21 24</i>
1766, 1839	<i>Orue-Cearreta, Orubezarreta, campá</i>	<i>BFA. Bust 227/5 13b</i>
1816	<i>Oruesarreta, término de</i>	<i>BUA 1325/1. Casas extram.</i>
1844	<i>Oriosciarreta, campá de</i>	<i>BIBL YrJA 69</i>
1857	<i>Orbizarretas, argomas bajo de</i>	<i>BUA AL. 1856-1857 60</i>
1895-1903	<i>Bizarreta, prado</i>	<i>BIBL Lbyr-VII 211</i>
1895-1903	<i>Orubezarreta, prado</i>	<i>BIBL Lbyr-VII 216</i>
1916-1918	<i>Obiserreta, tabernachu de</i>	<i>BUA 984. Cuentas de los barr. SP. y Zb.</i>
1916-1918	<i>Urisarreta, campá</i>	<i>BUA 984. Cuentas de los barr. SP. y Zb.</i>
1928	<i>Orbizarreta u Orobizarreta, campá de</i>	<i>BIBL ZbA2 516</i>
1928	<i>Vizarreta, campá de</i>	<i>BIBL ZbA2 507</i>
1951	<i>Alvizarreta, sitio denominado</i>	<i>BUA 881/12. Deslindes 3</i>
1997	<i>Urisarreta, terreno argomal llamado</i>	<i>GJE fk:2442 L31;240</i>

Patxosolo

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (C-4)

Oharrak: **Sanjuanalde** baserriaren behealdean, **Gatzelugatxera** doan bidearen behetik.

Ahozkoa: “*Patzósolò*” 146

Pozuillune (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (D-1)

Ohar ling.: ‘Pozu’ + ‘illun’. Kontsonantez bukatutako leku-izenekin gertatzen den bezala, elkartutako izenak -e paragogikoa erakusten du. Gatzelaniaren eraginez, -u bokalez amaitzen diren hitzetan -u > -o bilakatzen da: pozu > pozo. Hori dela eta, atzerantz egin da bokal hori errekupeartzeko.

Oharrak: **Arballoko** iparraldean. Ur geldiko osin bat izan zen leku honetan, 1985ean, gasaren ustiakuntzarako lanek suntsitu zuten arte. Bermeo aldeko lekurik magikoenetariko, elezaharrez eta mitoz inguratutako parajea da. A. Zabalaren esanetan,

“*Residencia de (...) lamias era la laguna o pozo nombrado Pozuilluna, en el sitio de Machichaco, del mismo Bermeo; laguna en cuyo líquido disponían las*

Pozuillune. 1934.

Bermeoko Udal Artxiboa. Elena Urkidi Urkidi. Erreg. znbk.: 01877.

lamias de un a modo de casa o palacio encantado, sembrado de riquezas y sorpresas mágicas” ¹⁴³¹

J. M. Barandiaranek jasotako kontuan pozua zelan sortu zen esaten da:

“En el lugar que ocupa actualmente el estanque llamado Pozubeltz, cerca de Bermeo, entre Matxitxako y Arballu araba la tierra en día de fiesta un labrador, el cual fue luego tragado por la tierra juntamente con su pareja de vacas y arado, formándose allí el pozo que aún existe” ¹⁴³²

Aipagarria da, J. E. Delmasek XIX. mendearen amaieran idatzi zuen *Pozuillunen* lekutu-tako ipuin erromantikoa. ¹⁴³³

Labayruk, bestalde, Bizkaiko laku aipagarri bakartzat hartzen du *Pozuilluneko* hau:

“No hay en Vizcaya ningún lago de consideración salvo el que se halla en el cono de Arnabarre a más de 300 m.” ¹⁴³⁴

Ahozkoa: **“Pósoillunè”** 021, 025, 146, 164

Idatzizkoa:

1869	<i>Posu-illun, término</i>	BUA 38/1. Leña 2b
1927-32	<i>Pozo illuna, laguna</i>	BakUA 1/20
1927-32	<i>Pozo illuneco bizkarra, término</i>	BakUA 1/20
1928	<i>Pozoilluna, laguna o pozo nombrado</i>	BIBL ZbA1 89
1972	<i>Pozoilluna, cráteres de</i>	BIBL ESEC-GB 16
1973-74	<i>Poso-illuna, pozo</i>	BIBL ErA.EtnB 159
1973-74	<i>Pozoillune, sima de</i>	BIBL ErA.EtnB 164

1430 1918. 984. Cuentas de los barrios S. Pelayo y Zubiaur.

1431 Zabala, Angel (1928), I; 89

1432 Ik. Erkoreka, Anton (1988); 159.

1433 Delmas, Juan. E. (1886): *Lamiak-Uchin. Tradición bermeana*. Revista de Vizcaya, I; 123-136. Baita Bermeo 6an ere (175-195)

1434 Labayru, Estanislao Jaime de (1895-1903), I; 447.

Pozusikatu (parajea)

Kokapena: San Pelaio; II. mapa (D-1)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Pozuillune**.Oharrak: **Pozuillunen** ondoan.Ahozkoa: **“Pósosiketù”** 025, 164Idatzizkoa:
1973-74 *Poso-sikua* *BIBL ErA.EtnB 220***Sagarraga** (baserria)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: *-aga* leku-atzizkiaren bokal arteko *-g-* belarea galdu ostean, leku-atzizki murriztua, *-a*, artikulutzat hartu izan da, eta galdu egin da. Ik. San Pelaioko **Sagarraga** parajea. Bere orde, kontsonantez bukatutako leku-izenetan sortzen den *-e* paragogikoa erantsi zaio.*Sagarraga > Sagarr(a) > Sagarre*Oharrak: XIX. mendearen lehen zatian Juan Bautista Uriartek eraikia, **Sagarraga** ize-neko parajea. XIX. mendearen erdialdetik aurrera, Imatz familiakoen jabetzakoa izan da.Ahozkoa: **“Sagarré”** 060, 126, 133, 145,
146, 147, 164

Idatzizkoa:

1775-1831	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 915. Hipotecas. 1775 133</i>
1839	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1313/15. Casas 1</i>
1847	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1289/2. Montazgos</i>
1847-74	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 5</i>
1848	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BFA. Bust 396/2</i>
1849	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BFA. Bust 166/8 1</i>
1850	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1625. Conc. de terrenos 16b</i>
1855	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 39/29. Acreedores</i>
1857	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA Padron 1851(3) 106</i>
1859	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 5. N. Nomencl.</i>
1860	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 5. Rotul. de calles</i>
1862	<i>Zagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1289/17. Leñas (1862)</i>
1880	<i>Zagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1325/2. Casas extram.</i>
1881	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 244/10. Argomeros 5b</i>
1883	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 38/1. Leña 1</i>
1884	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>GJE fk:1114 L15;190</i>
1897-98	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 5bis. Nom. de calles</i>
1902	<i>Sagarraga, perten. De</i>	<i>BAHP.N.BL 8572 688b</i>
1910-1923	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 866;1435;404. Riqu. rus.</i>
1922	<i>Zagarraga, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/2</i>
1934	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/76</i>
1938	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 1685. Fich. sanit.</i>
1944	<i>Sagarraga, cas.</i>	<i>BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5</i>
1967	<i>Sagarre, cas.</i>	<i>GJE fk:4846 L54;232</i>

Sagarraga (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Sagarraga** baserria.

Oharrak: **Sagarraga** baserria dagoen ingurua, **Kukutzeko** bizkarraren hegoaldeko isuria.

Ahozkoa: “**Sagarre**” 060, 126, 133, 145, 146, 147

Idatzizkoa:

1655	<i>Sagarraga, montazgo a la parte de</i>	VEKA	<i>S.V. L1528/3 4-301b</i>
1656	<i>Sagarraga, cortixo de</i>	VEKA	<i>R.R. Ejec. L1422/15 3b</i>
1656	<i>Sagoraga, términos de</i>	VEKA	<i>R.R. Ejec. L1422/15 3</i>
1786	<i>Sagar, término de</i>	BUA	<i>842. Libr. y recibos 39b, 44b</i>
1847	<i>Sagarraga, término de</i>	BUA	<i>1289/2. Montazgos 211</i>
1910	<i>Zagarraga, monte bajo</i>	BUA	<i>1032. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Zagarraga, heredad</i>	BUA	<i>1435. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Sagarraga, heredad</i>	BUA	<i>1435. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Zagarraga, heredad</i>	BUA	<i>866. Fincas rústicas</i>
1910	<i>Sagarraga, heredad</i>	BUA	<i>1435. Fincas rústicas</i>
1923-24	<i>Sagarraga, monte calvo</i>	BUA	<i>404. Fincas rústicas</i>

Sagarrazpi (parajea)

Kokapena: Zehaztu gabe

Oharrak: Herri basoen lekua izan zen XVIII. mendean¹⁴³⁵.

Idatzizkoa:

1788	<i>Sagaraspi, términos llam.</i>	BUA	<i>990/2. Recibos 9b</i>
1796	<i>Sagarrazpi</i>	BUA	<i>1136. Libr. y recibos 36c</i>
1802	<i>Sagaraspi</i>	BUA	<i>1136. Libr. y recibos 9</i>

San Pelaio (ermita)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (A-3)

Oharrak: Ermita hau Bakioko udalaren jurisdikzioan dago baina Bermeoko Andra Mariako elizbarrutiari dagokio.

San Pelaio ermita, erromaniko estilokoa, oinplanta errektangeluarra eta abside kuadrangeluarrean amaitzen den nabe bakarrekoa da. Atarian kanoi-erdiko arkuak dauka, lau ar-kiboltaduna. Hegaletan landare motibodun kapiteletan amaitzen diren zutabeak. Absidean puntu-erdiko arkudun leihoa; hemen ere kapiteldun zutabetxoak daude hegaletan. Ermita hau XII. mendekotzat ematen da.

Idatzizkoa:

1628-1797	<i>San Pelaio, Yglesia de</i>	BUA	<i>1150/1. Culto y Clero 24</i>
1640	<i>San Pelayo de Guibelorcaga, iglesia de</i>	BFA. K.	<i>3381/2 34b</i>
1720	<i>SanPelaio, iglesia parroquial de</i>	BFA. K.	<i>3102/2 13b</i>
1895-1903	<i>San Pelayo, iglesia de</i>	BIBL	<i>Lbyr-VII 218</i>

Sanjuanalde (baserria)

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (D-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Sanjuanalde** parajea.

Oharrak: Bakioko jurisdikzioan, Bermeoko muga ondoan dago, **Orbezarretatik Gaztelugatxerako** bidean. 1906an eraiki zuen Francisco Erkoreka Markaidak, eta jabearen izena da baserriari ematen zaiona idatzizkoetan.

Ahozkoa: “*Sanjoálde*” 023, 164
 “*Sanjunálde*” 146

Idatzizkoa:

1906	<i>Ercoreca, cas.</i>	<i>GJE fk:1951 L26;137</i>
1910	<i>Ercoreca, cas.</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1922	<i>Ercoreca, cas.</i>	<i>BFA. E. KZ. C/2</i>

Sanjuanalde (parajea)

Kokapena: San Pelaio; I. mapa (D-4)

Ohar ling.: Izen honetan *-ua-* diptongoa *-o-* bilakatu da, baina zenbait kasutan *-u-* ere bai. Ik. Arranotegi auzoan **Añabusti** / **Sanjuanbaso**. Ostean, bokal arteko sudurkaria, *-n-*, galdu ahal izan da.

San Juan Alde > Sanjonalde > Sanjoalde

San Juan Alde > Sanjunalde

Oharrak: **Sanjuanalde** baserria dagoen ingurua.

Ahozkoa: “*Sanjoálde*” 023
 “*Sanjunálde*” 146
 “*Sanjuáldeko basóak*” 146

Idatzizkoa:

1910	<i>Jayo-alde, argomal</i>	<i>BUA 1032. Fincas rústicas</i>
1951	<i>San Juan Alde, sitio denominado</i>	<i>BUA 881/12. Deslindes 2b</i>
1982	<i>Sanjjonalde</i>	<i>BIBL ErA.Ktop 261</i>
1982-83	<i>Sanjoalde</i>	<i>BIBL MrkJM 259</i>

Sanjuanoñetze (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (A-1)

Ohar ling.: Paraje honetan oinatz bat egon da lekuari izena eman diona. Oinatz horri “*San Juanen oñetza*” edo “*Sanjuanoñetza*” esaten diote. Parajeari eta bertatik pasatzen den bideari, berriz, *Sanjuanoñetze*; artikulua galduta, eta bere ordeaz, *-e* paragogikoa erantsita, kontsonantez amaitutako leku-izenetan gertatzen den moduan.

Oharrak: **Arballo** edo **Axnabarreko** hegoaldeko isurian, **Kukutzeko erreka**ren iparraldean. Hemendik izaten zen antzinako Bermeotik **Gaztelugatxerako** galtzada. Bide honek **Arane** baserritik gorantz egiten zuen **Santa Kruzerantz**, ondoren, **Zelaiederretako** lepotik eta **Sanjuanoñetzeko** galtzadatik jarraitzeko **San Pelaiora** heldu arte.

San Juanerako galtzada honetan zehar, harrian landutako hiru oinatz egon izan dira ibilbide honetako beste horrenbeste lekutan jarririk: lehenengoa, **San Juan portalen**¹⁴³⁶; bigarrena, **Itsasalde** baserri parean¹⁴³⁷; eta hirugarrena, **Sanjuanoñetzeko** galtzadan, **Burgotik San Pelaiorako** jaitsieran¹⁴³⁸. Tradizioak esaten duenez, San Juanek hiru pausotan egin omen zuen Bermeotik *Gaztelugatxera*¹⁴³⁹.

Ahozkoa: “*Sanjuanoñetzé*” 146

1436 Ik. V. mapa, D-1.

1437 Ik. IV. mapa, C-4.

1438 Ik. IV. mapa, A-1.

1439 Perez Bilbao, Antonio (1982); 446.

Oinatzari esateko:

“*Sanjuanoñetzá*” 146, 164
 “*Sanjuanen oñetzá*” 025

Txaoletape (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: Gaur egun txabola bada ezagutzen den hitza, ematen du, orain dela mende batzuk txaoila zela erabiltzen zena. *-b-* biezpainkaridun aldaera beranduago jasorikoa da, XIX. mendearen erditik aurrera. Ik. Artika auzoko **Txaolako zelai** edo **Arrizko txaoila** eta Agirre auzoko **Txaoleta**, **Txaoletabeko** eta **Txaoletagoiko**.

Oharrak: **Txaoleta** izeneko parajearen behealdea, **Arantzadi** baserriaren hegoaldean

Idatzizkoa:

1855 *Chaoletape, lote argomal de* BUA 39/29. *Acreeedores*

Txarale (baserria)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-3)

Ohar ling.: Leku-izen hau mailegatutako izen generiko batetik dator: gaur egun ‘bere-si’ esaten zaionari lehenago ‘jaral’ edo txaral esaten zitzaion. Kontsonantez amaitutako leku-izenetan bezala *-e* paragogikoa erakusten du lehenengo agerraldietatik: *Xaralondo*, *Sarale*, *Charale*.

Hasierako txistukariari dagokionez, frikaria izatetik afrikaria izatera pasatu da; baliteke, hasiera batean *-ʒ-* sabaiurreko frikaria ahostuna izatea (Ik. Arane auzoko **Berjele**).

Ahoz eta idatziz, bokal arteko dardarkari bakuna galdu ostean, hiatoa mantentzeko *-b-* eta *-g-* txertatuta dituzten aldaerak jaso dira:

Tzarale > Txagale, Tzabale

Oharrak: XIX. mendearen hasieran Bautista Abiok eraikia, **Txarale** izeneko parajea.

Ahozkoa: “*Tzaralé*” 115, 129, 130, 145, 146
 “*Tzabalé*” 126

Idatzizkoa:

1818-1850	<i>Sarele, casa</i>	BUA 37/6. <i>Ganaderia 9b</i>
1839	<i>Sarale, casa</i>	BUA 1313/15. <i>Casas 2</i>
1847-74	<i>Charale, cas.</i>	BUA 5
1851	<i>Charale, cas.</i>	BUA 1289. <i>Montazgos</i>
1854	<i>Sarale, cas.</i>	BUA 946. <i>Ced. vec.</i>
1857	<i>Zaralde, cas.</i>	BUA <i>Padron 1851(3) 107</i>
1859	<i>Charale, cas.</i>	BUA 5. <i>N. Nomencl.</i>
1860	<i>Charale, cas.</i>	BUA 5. <i>Rotul. de calles</i>
1862-1887	<i>Charale, cas.</i>	BUA 1289. <i>Venta de montes 65</i>
1862-1887	<i>Sarale, cas.</i>	BUA 1289. <i>Venta de montes 75</i>
1869	<i>Sarale, cas.</i>	BUA 1289/1. <i>Venta de montes O.S.</i>
1870	<i>Charale, cas.</i>	BUA 38. <i>Leña</i>
1872	<i>Chagale, cas.</i>	BUA 39/20. <i>Solic. de terreno 10b</i>
1872	<i>Charale, caseria de</i>	BUA 39/20. <i>Solic. de terreno 1</i>
1880	<i>Sarale, cas.</i>	BUA 1325/2. <i>Casas extram.</i>
1887	<i>Sarale, casa de</i>	BUA 38/1. <i>Leña 1</i>
1897-98	<i>Charale, cas.</i>	BUA 5bis. <i>Nom. de calles</i>
1902	<i>Chabale, cas.</i>	BAHP.N.BL 8572 918b
1910-1923	<i>Charale, cas.</i>	BUA 866;1435;404. <i>Riqu. rus.</i>

1922	Charale, cas.	BFA. E. KZ. C/2
1932	Charale, cas.	BFA. E. LS. C/376-2
1934	Charale, cas.	BFA. E. KZ. C/76
1938-39	Charale, cas.	BUA 1240/9. Lanas 8
1947	Charale, caseria	GJE fk:1682 L23;120
1947	Saralde, caseria	GJE fk:1682 L23;120
1950	Chabale, pertenecidos de	GJE fk:1199 L27;13
1951	Charace, casa de	BUA 881/12. Deslindes 5b

Txarale (parajea)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-3)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Txarale** baserria.

Oharrak: **Txarale** baserria dagoen ingurua, **Garbola** mendiaren mendebaldeko bizkarean. XVI. mendeko aipua Bermeok inguruko elizateekin izan zituen auzikoak dira. Beste elizateetako mugak deskribatu ondoren, Bakiokoak, ondoko mugarriketa aurkeztu zuen,

“Y ansimismo en nombre de la dha anteiglesia de Basigo presento otro scripto en que entre otras cosas dixo que el dho juez juez mayor allaria que la moxonera antigua que siempre avia avido y devidido y devidida los dhos terminos y jurisdiccion de la dha anteiglesia con la villa de Bermeo (...) desde el moxon de piedra questava en Grosio y desde alli asta el moxon de Xarealondo (...) y de alli al moxon de Andrineta y desde alli al moxon de junto a Munguiagorta y desde alli al moxon de Uzalarreta donde se acava la dha moxonera hacia la de la dha anteiglesia (...)”

Eta beherago, epaile exekutatzailak mugarriketa burutu zuen:

“(...) y ansimismo acavada la dha monjonera de Meñaca y Mesterica el dho executor comenco la monxonera de Baquio y se fue a un sitio do dicen Andiribieta que los t^{os}. examinados cerca de la moxonera que divide los terminos y jurisdiccion dentre la anteiglesia de Vaquio y la v^a de Bermeo y mostraron ser sitio que hacia la dha division. Donde se allo un moxon que declararon los dhos t^{os}. ser uno de los antiguos qdos. [contenidos] en la executoria y mando poner el dho ntro. juez executor junto a el otro moxon grande de piedra con dos ts. y dos cruces y del dho moxon se fue a otro sitio do dicen Munguiagorta donde avia otro monxon de piedra con un t^o y le puso otro t^o y se le hicieron dos cruces quedando dentro de la dha moxonera y en el los terminos de Vaquio la torre de Goicolea la casa de Garategui y la casa de Cubiaur las casas de Ugarte y otras y del dho monxon se fue al sitio do dicen Xaralondo donde se allo otro moxon de piedra que declararon ser de los que devidian los dhos terminos y jurisdiccion y para que fuese mas conocido se puso otro moxon junto del con cruces y t^{os}. y el dho moxon de Xalondo se fue al sitio donde dician Gorosoa donde se allo otro monxon y le visito el dho ntro. juez executor y puso otro junto a el (...) y ansimismo desde el dho moxon de Gorosoa el dho ntro. juez executor se fue a do dicen Ucelayeta donde se allo otro monxon que declararon los t^{os}. ser el qdo. en la dha carta executoria y le visito el dho ntro. juez executor” 1440

Ikusten denez, agiri berean, leku-izenak era desberdinez azaltzen dira: *Xarealondo*, *Saranlondo*, *Xalondos* eta *Xaralondo* legez aipatzen dena, gaur **Txarale** esaten den parajea da. *Andiribieta* edo *Andrineta*, **Andirimieta**, *Zubiaur* auzoko goialdea, gaurko Bermeoko muga ondoan. **Munguiagorta**, **Mañun**, **Mungiarrene** baserrien ingurua, seguruenik. *Grosio*

edo *Goroso*a, **Garbola** mendiaren mendebaldeko bizkarra da. *Uzelarreta* edo *Uclayeta*, toki ezezaguna da. Leku-izen hauen identifikazioa zuzena bada, Bakiok XVI. mendean proposatutako mugak *Mañualde* osoa hartzen zuen elizatearentzat.

Ahozkoa: “*Tzaralé*” 115, 129, 130, 145, 146
 “*Tzabalé*” 126

Idatzizkoa:

1575	<i>Xarealondo, moxon de</i>	VEKA R.R. Ejec. C2497 29
1576	<i>Saranlondo, monjon de</i>	VEKA R.R. Ejec. C2497 39
1578	<i>Xalondo, moxon de</i>	VEKA R.R. Ejec. C2497 49
1578	<i>Xaralondo, sitio do dicen</i>	VEKA R.R. Ejec. C2497 49
1816	<i>Sarale</i>	BUA 1325/1. Casas extram.
1819	<i>Sarale, termino llam. de</i>	BFA. Bust 554/5 114b
1842	<i>Charaleta, termino de</i>	BUA 1289/2. Montazgos 100
1855	<i>Charale</i>	BUA 39/29. Acreedores
1860	<i>Charale, lote en</i>	BUA 1289/12. Leñas (1862)
1910	<i>Charalde, heredad</i>	BUA 1435. Fincas rústicas
1922	<i>Charalebaso, monte</i>	BFA. E. KZ. C/2
1923-24	<i>Charale-alde, monte calvo</i>	BUA 404. Fincas rústicas
1928	<i>Charele, montazgos propios en</i>	BIBL ZbA1 133-137
1948	<i>Charabalde, monte en el term. de</i>	GJE fk:1818 L25;24

Txaralpe (parajea)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-3)

Ohar ling.: Ik. San Pelaioko **Txarale** baserria.

Oharrak: **Txarale** baserriaren behealdea.

Idatzizkoa:

1821	<i>Saralpe, término de</i>	BUA 914/2. Actas de concil. 48b
1843	<i>Charale Barrena, partida de leña en</i>	BUA 1289/2. Montazgos 104
1850	<i>Charalpe</i>	BUA 1289/4. Leñas (1850)
1861	<i>Charalpe</i>	BUA B1289/14. Leña 4b
1874	<i>Saralape, monte</i>	BUA 38. Leña

Ureta (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (B-4)

Oharrak: **Uretako erreka**ren arroa da, **Burgok**, **Zumarrietako landak** eta **Garbolak** erazten duten ur-mugatik mendebalderanzko eremua. Gaur, Bakio eta Bermeoko udalen artean bananduta dago paraje hau; *Uretako* mendebaldea Bakioren eskumenean dago eta ekialdea Bermeokoan. XIX. mendera arte, lurren pribatizazioa burutu aurretik, *Uretako* basoak Bermeoko herri lurak ziren.

1618an, Bermeok inguruko elizateekin izan zituen jurisdikzio auzietako gastuak ordaintzeko herri lurak hipotekatu beharra izan zuelarik, *Uretakoa* aipatzen da hauen artean:

“*Por necesidad de dineros para acudir al pleitto sobre jurisdiccion en la R. Chancilleria de Valladolid (...). Hipoteca de propios, rentas y montes concejiles: Galdís, Ureta y Aranbalças*”¹⁴⁴¹

Ugariak dira, bestalde, *Uretako* basoen erreferentziak ohiko ustiakuntza jardueretan:

“*Cobro por venta de cargas en los montes de Hermuas. Gastos por averiguacion de los montes de Hermuas, Aculateguis, Uretas y otros retazos*”¹⁴⁴²

1441 BUA. 1161/6. Cancel. de censos; 95-95b.

1442 1700. BUA. 1560. Libro de cuentas; 49b.

"Tasaciones de montes: Galdiz, Hermua, Ureta, Gurguisarri, bagera de los Quatro Caminos, Escobadi, Maite Ortu, Aculategui" ¹⁴⁴³

"Limpiar cagigos de roble en el termino llamado Ureta" (1781. BUA. 842.Libr. y recibos; 20)

"En Ureta se limpiaron planteos nacidos y se cavaron los anteriores junto con los de Golosuaga" ¹⁴⁴⁴

"Cava en el termino de Huretas; sigue la cava echa bajo de Goroso" ¹⁴⁴⁵

"Razón de arboles que el ayuntamiento vende a remate. 1843. Baso Galan, Arech oquer, monte Ureta, arriba de Baso Galan, Mañuas, Gorta Ederra, Mintegui, al pie de la Cadena, Sesencorta, ..." ¹⁴⁴⁶

"Jaral de roble en el termino de Ureta y bagera de Aranzadi, ..." ¹⁴⁴⁷

"Lote de argomal en venta en el termino de Ureta, bajera de Aranzadi. Limites: N: regata que baja a Urquichi, intermendio con igual jaral de la casa de Sagarraga; SW: lote 1; NNE: lote 3 y regata" ¹⁴⁴⁸

"Uretabarrena. Corta y veneficio de leña de sus montes" ¹⁴⁴⁹

1724an sute handi bat izan zen Uretatik Burgorainoko basoetan. **Santa Kruz** ermitaraino zabaldu zen sua:

"Se dió cuenta a su merzed que (...) havia bisto se hallavan los montes del partido de Vreta abrasandose (...) dho sr. alcalde acompañado de don Francisco de Lastarria salieron de esta villa ambos y no parezer mas esentes y caminaron hasta enfrente de la hermita de Santa Cruz (...). Tuvo principio el yncendio en el monte y partido que llaman Vreta (...) que con su furor passo dho fuego desde el paraje donde se dio principio por toda la cumbre del monte Alto hasta el paraje de dha hermita de Santa Cruz en donde los vezinos apagaron el fuego que duro hasta la mañana del dia de oy 27 de este mes" ¹⁴⁵⁰

Sutearen eragiletzat Asencio Kortaetakoa hartu zen:

"aviendo procedido criminalmente contra Asencio de Corteta por el yncendio que causso en los montes de Vreta y Vurgo Gana" ¹⁴⁵¹.

1802an, berriro ere erre zen Uretako basoa ¹⁴⁵².

XIX. mendearen hasieran, kontzesio bidez, baserri berriak eraiki ziren paraje honetan. Hona hemen Bermeo aldeko Uretan eraikitakoak: **Sagarraga, Arantzadi, Urkidi, Goientzabale, Erdikoetxe** eta **Gisasti**. Urkidi gainean, beste etxe bat ere ba omen zen, **Donprimone** izenekoa ¹⁴⁵³.

San Pelaio auzoko baserri hauei, **Agirre** auzokoak diren **Zumarrietapeko** hauek gehitu behar zaizkie: **Txaoletagoiko (Paulogorri)** eta **Txaoletabeko (Zezilione)**.

Ahozkoa: **"Úreta"** 101, 146, 147, 164

1443 1774. BUA. 250/13. Cargos y datas; 27.

1444 1783. BUA. 842.Libr. y recibos; 14.

1445 1786. BUA. 842.Libr. y recibos; 41.

1446 1843. BUA. 1312/10. Acreedores.

1447 1855. BUA. 39/29. Acreedores.

1448 1855. BUA. 39/29. Acreedores.

1449 1864. BUA. 38/1. Leña; 2b.

1450 BUA. AL. 1711-1727; 140b-141.

1451 BUA. AL. 1711-1727; 147b.

1452 BUA. 1136. Libr. y recibos; 10.

1453 Jesus Imatz Urkiaga berriemailearen arabera **Donprimone** parajeari, hantxe egon zen etxearen jabeak eman dio izena.

Urkidi baserria. Bermeoko Udal Artxiboa.
Sorkunde Zabala Mugica. Erreg. znbk.: 00932.

Idatzizkoa:

1500	<i>Ureta, montes y términos de</i>	BFA. K. 2042/7 103
1618	<i>Ureta, monte concejil</i>	BUA 1161/6. Cancel. de censos 95-95b
1655	<i>Ureta, término de</i>	VEKA S.V. L1528/3 4-301b
1655	<i>Uretas, montazgo de</i>	VEKA S.V. L1528/3 4-299
1700	<i>Uretas, monte de</i>	BUA 1560. Libro de cuentas 49b
1724	<i>Vreta, monte de</i>	BUA AL. 1711-1727 147b
1724	<i>Vreta, partido de</i>	BUA AL. 1711-1727 140b-141
1737	<i>Uretas, montes de</i>	BUA 1560. Libro de cuentas 287b
1774	<i>Ureta, monte de</i>	BUA 250/13. Cargos y datas 27
1778	<i>Ureta, Uretas, término de</i>	BUA 968/2. Libr. y recibos 18b, 19
1781	<i>Ureta, término llamado</i>	BUA 842. Libr. y recibos 20
1783	<i>Ureta</i>	BUA 842. Libr. y recibos 14
1786	<i>Huretas, termino de</i>	BUA 842. Libr. y recibos 41
1787	<i>Uretas, montes comunes</i>	BUA 990/1. Recibos 22
1788	<i>Uretas, términos llamados</i>	BUA 990/2. Recibos 9b
1792	<i>Urettas, término de</i>	BUA 991/1. Recibos 49
1802	<i>Uretas, monte</i>	BUA 1136. Libr. y recibos 10
1827	<i>Ureta, término</i>	BUA 1625. Conc. de terrenos
1842	<i>Ureta, camino de</i>	BUA 1289/2. Montazgos 88
1843	<i>Ureta</i>	BUA 1289/2. Montazgos 107
1843	<i>Ureta, monte</i>	BUA 1312/10. Acreedores
1844	<i>Ureta, monte</i>	BIBL YrJA 111
1844	<i>Uretas</i>	BUA 1289/2. Montazgos 157
1849	<i>Uretas</i>	BFA. Bust 166/8 1
1855	<i>Ureta, término de</i>	BUA 39/29. Acreedores
1862-1887	<i>Ureta, lotes de</i>	BUA 1289. Venta de montes 66
1864	<i>Ureta, monte de</i>	BUA 38/1. Leña 2b
1872	<i>Ureta, término de</i>	BUA 38. Leña
1877	<i>Ureta, terminado de</i>	BUA 1324/16. Argoma 1
1889	<i>Ureta, término de</i>	BFA. K. 3887/3 1
1893	<i>Ureta, término de</i>	GJE fk:1992 L26:249
1895	<i>Ureta, término de</i>	BAHP.N.BL 7550 219b
1900	<i>Ureta, término de</i>	BAHP.N.BL 8361 1492b
1902	<i>Ureta, término de</i>	BAHP.N.BL 8572 688b

1910	<i>Ureta, heredad</i>	BUA 866. <i>Fincas rústicas</i>
1928	<i>Ureta, montazgos propios en</i>	BIBL ZbA1 133-137
1938-40	<i>Ureta, montes comunales</i>	BUA 327. <i>Sub. de pastos</i>
1944	<i>Ureta, heredad</i>	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5
1951	<i>Ureta, monte argomal y arbolar en</i>	GJE fk:2276 L29;216
1967	<i>Ureta, puntos denominados</i>	GJE fk:4846 L54;232

Urkidi (baserria)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Baserriaren izenari dagokionez, leku-izen hau artikulatu gabe ageri da. Hala ere, zaharragoak diren parajearen aipuen artean artikuludunak ere agertzen dira. Honek erakusten du leku-izenaren jatorria generikoa dela.

Oharrak: XIX. mendearren lehen zatian Jose Antonio Imatz Benguriak eraikia, **Urkidi** izeneko parajea.

Ahozkoa: **“Urkídi”** 101, 126, 131, 144, 146, 147, 164

Idatzizkoa:

1847-74	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 5
1854	<i>Gorozape, cas.</i>	BUA 946. <i>Ced. vec.</i>
1857	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA Padron 1851(3) 106
1859	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 5. <i>N. Nomencl.</i>
1860	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 5. <i>Rotul. de calles</i>
1880	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 1325/2. <i>Casas extram.</i>
1895	<i>Urquidi, cas.</i>	BAHP.N.BL 7550 220
1897-98	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 5bis. <i>Nom. de calles</i>
1898	<i>Urquidi, cas.</i>	BAHP.N.BL 8194 371
1901	<i>Urquidi, cas.</i>	BAHP.N.BL 8570 98b
1910-1923	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 866;1435;404. <i>Riqu. rus.</i>
1922	<i>Urquidi, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/2
1934	<i>Urquidi, cas.</i>	BFA. E. KZ. C/76
1938	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 1685. <i>Fich. sanit.</i>
1938-39	<i>Urquidi, cas.</i>	BUA 1240/9. <i>Lanas 8</i>
1939	<i>Urquidi, cas.</i>	GJE fk:49 L1;205
1967	<i>Urquidi, cas.</i>	GJE fk:4846 L54;232

Urkidi (parajea)

Kokapena: San Pelaio; III. mapa (C-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Urkidi** baserria.

Oharrak: **Urkidi** baserria dagoen ingurua. XIX. mendeko pribatizazioen aurretik inguru hauek herri basoak ziren eta hariztiak ziren ugari bertan. 1656an, beste baso batzuekin batera aipatzen da *Urkidikoa*:

“en los montes y terminos de concexiles de la vª de Bermeo en los puertos que llaman e cortixo de perirabien el cortixo de gogencabala el cortixo de urquidia el cortixo de arançadia el cortxo de galbalorra el cortixo de agunaga en las carragas oxaurta sagarada” ¹⁴⁵⁴

Ahozkoa: **“Urkídi”** 101, 126, 131, 144, 146, 147

Idatzizkoa:

1656	<i>Urquidia, cortixo de</i>	VEKA	R.R. Ejec. L1422/15	1
1659	<i>Urquidia, cortijo de</i>	BFA. K.	3569/2	14
1730	<i>Urquidia, términos de</i>	BFA. K.	1830/2	21b
1778	<i>Urquidi</i>	BUA	968/2. Libr. y recibos	24
1845	<i>Zurzuri o Arquidi, tasación de leñas de</i>	BUA	1289/2. Montazgos	188-188b
1861	<i>Arquiuri, madroñal y aliso</i>	BUA	B1289/14. Leña	3b

Urotze (parajea eta erreka)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (C-1)

Ohar ling.: ‘ur’ + ‘(h)otz’. Ahoz jaso den aldaeran, kontsonantez bukatutako leku-ize-netan gertatzen den bezala, -e paragogikoa ageri du.

Idatziz, berriz, -a bukaeradun aldaerak jaso dira. Horietan, erdiko bokal borobila itxi egin da.

*Urotza > Urotze > Urutze**Urotza > Urutza*Oharrak: **Garbola** mendiaeren iparraldeko isurian sortu eta **Urki**di baserriaren ekialde-tik, **Zumarrieta**pe eta **Erlebasotik**, jaisten den erreka. **Uretako erreka**ren iturri nagusiene-tarikoa da.Ahozkoa: “*Urotzé*” 146
 “*Urutzé*” 147**Idatzizkoa:**

1876	<i>Urutza, término de</i>	BUA	1324/16. Argoma
1877	<i>Urutza, punto de</i>	BUA	1324/16. Argoma
1928	<i>Uruga, enajenaciones en</i>	BIBL	ZbA1 133-137

Zezipioneko erreka (parajea)

Kokapena: San Pelaio; IV. mapa (B-1)

Ohar ling.: Ik. Agirre auzoko **Txaoletabeko** / **Zezipione** baserria.Oharrak: **Txaoletabeko**/**Zezipione** baserriaren eta **Errekabaltze** artean dagoen erreka.Ahozkoa: “*Sisiliuneko errekartie*” 147**Zurtzuri** (baserria)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-4)

Ohar ling.: ‘Zur’ + ‘zuri’. Ahoz jaso denari jarraituta, ozen ostean afrikaridun aldaera hobetsi da fitxa buruan jartzeko.

Zurzuri > Zurtzuri

Oharrak: XIX. mendearen lehen zatian Martin Ignacio Sasiainek eta Juan Zubillagak eraikia. Mende amaieratik aurrera, Zubillaga-Laka familiako jabetzakoa agertzen da.

Ahozkoa: “*Surtzuri*” 126, 129, 130, 144, 145,
146**Idatzizkoa:**

1827	<i>Surzuri, concesión en</i>	BUA	1625. Concesiones
1839	<i>Zurzuri, cas.</i>	BUA	1313/15. Casas
1847-74	<i>Surzuri, cas.</i>	BUA	5

1848-1850	Zurzuri, cas.	BUA 37/6. Ganaderia 9b
1857	Zurzuri, cas.	BUA Padron 1851(3) 105b
1859	Sursuri, cas.	BUA 5. N. Nomencl.
1860	Sur suri, cas.	BUA 5. Rotul. de calles
1869	Surzuri, cas.	BUA 38/1. Leña 3
1870	Sursuri, cas.	BUA 38. Leña
1872	Sursuri, cas.	BUA 39/20. Solic. de terreno 3b
1876	Sursuri, cas.	BUA 38. Leña
1880	Zuruzuri, cas.	BUA 1325/2. Casas extram.
1884-85	Sur-suri, cas.	BUA 36/2. Leña
1887	Surzuri, cas.	BUA 38/1. Leña 1
1895	Zur-zuri, cas.	BAHP.N.BL 7551 1286
1897-98	Surzuri, cas.	BUA 5bis. Nom. de calles
1900	Zur-zuri, cas.	BAHP.N.BL 8360 190
1910-1923	Zurzuri, cas.	BUA 866;1435;404. Riqu. rus.
1922	Zurzuri, cas.	BFA. E. KZ. C/2
1934	Zurzuri, cas.	BFA. E. KZ. C/76
1942	Zur-zuri, cas.	GJE fk:676 L10;19
1942	Zur-zuri, cas.	GJE fk:677 L10;22
1944	Zurzuri, cas.	BUA 406/3,4 eta 353/3,4,5
1950	Suriuri, cas.	GJE fk:1199 L27;13

Zurtzuri (parajea)

Kokapena: San Pelaio; VI. mapa (A-4)

Ohar ling.: Ik. San Pelaio auzoko **Zurtzuri** baserria.Oharrak: **Zurtzuri** baserria dagoen ingurua.Ahozkoa: **“Surtzuri”** 126, 129, 144, 145, 146

Idatzizkoa:

1827	Surzuri, término	BUA 1625. Conc. de terrenos
1845	Zurzuri o Arquidi, tasación de leñas en	BUA 1289/2. Montazgos 188-188b
1854	Sursuri	BUA 1289/7. Montes
1855	Zurzuri, lote de leñas en	BUA 1289. Leñas (1855)